

מערך הזנה לילדים במוסדות חינוך

- 3. כללי.....
- 6. ממצאים.....
- 6. היערכות לפתיחת שנת לימודים בנושא הזנה.....
- 7. צוות תפעול מערך ההזנה.....
- 8. הזנה לילדים בחינוך מיוחד.....
- 9. התקשרות עם ספק מזון.....
- 10. התחייבות הספק לאספקת מזון ואוכל בריא.....
- 11. רישיון עסק.....
- 12. תעודת יצרן.....
- 13. תעודת כשרות.....
- 14. דגימות מזון לבדיקת חיידקים.....
- 14. מנות לתלמידים רגישים עם צרכים מיוחדים.....
- 15. הגשת מנות מזון לתלמידים עם רגישות למזון.....
- 16. מלווה לילד עם רגישות מסכנת חיים.....
- 16. אישור תפריט על ידי דיאטנית מוסמכת.....
- 17. פרסום התפריט.....
- 17. רישום כניסה ויציאה למוסד חינוכי.....
- 18. אופן הגשת מזון בתזורת.....
- 18. זמני הגעת המזון למוסד החינוכי.....
- 19. ביקורת נציג העירייה.....
- 20. דיווח לוטרנר.....
- 21. פיקוח ווטרינר עירוני.....
- 23. בדיקות משנה לרכבים המובלים מנות אוכל.....
- 24. משוב על שביעות רצון מהמזון.....
- 24. שטיפת ידיים לפני הארוחה.....
- 25. זמן הארוחה.....
- 26. התאמת מספר המנות למספר התלמידים.....
- 27. מצעית להנחה על השולחן.....
- 27. כלים חד פעמיים.....
- 27. פתיחת צידניות לפני הארוחה.....
- 28. השמדת יתרות מזון.....
- 28. טמפרטורת המזון.....
- 30. יומן קבלת מזון.....

- 30..... הזנה בגני ילדים ובתי ספר ביום לימודים ארוך.
- 31..... כללי
- 32..... מסקנות
- 37..... המלצות

כללי

1. במוסדות החינוך ברחבי העיר מופעל מערך הזנה לתלמידים במספר שיטות, כדלקמן:
- הזנה לתלמידים בשכונות שיקום, בהתאם לחוק יום חינוך ארוך (המכונה "חוק שטרית"), לשכבות גיל א' ועד ו' ובתי ספר א'-ח' שסמל המוסד אחיד.
 - הזנה במועדוניות (צהרונים) שמתנהלות בגני ילדים (חלקן בניהול של חברת יובל חינוך וחלקן בניהול עצמות פרטיות).
 - הזנה לתלמידים על ידי ועדי הורים בבית ספר יסודיים (לא נכלל בבדיקת הביקורת).
 - הזנה למוסדות חינוך במסגרות חינוך מיוחד.
2. מטרת מערך ההזנה לספק לתלמידים מזון במסגרת ארוחת צהרים במהלך יום הלימודים.
3. בהתאם להנחיות משרד הבריאות וסעיף 3 ל- "חוק ארוחה יומית לתלמיד, תשס"ה-2005", נדרש, באחריות משרד החינוך והרשות המקומית, לספק מזון איכותי העונה לצרכים תזונתיים והבריאותיים של התלמידים ולאפשר להם לקבל מזון מפוקח באופן נאות מבחינת כמות, גיוון ואיזון, כדלקמן:
3. במסגרת מפעל ההזנה יקבלו תלמידים ארוחה חמה אחת ביום בהתאם לתפריט מאוזן ומגוון שיקבע שר הבריאות, בהתחשב בצורכי התלמידים ובגילם. התפריט האמור יפורסם באתר האינטרנט של משרד החינוך."
4. להלן תיאור ארפני מימוש מערך ההזנה במוסדות החינוך השונים, כדלקמן:

חינוך מיוחד	ועד ההורים בבית ספר	מחלקת גני ילדים במינהל חינוך	חוק "יום חינוך ארוך ולימודי העשרה תשנ"ז - 1997" (המכונה "חוק שטרית")	גורם יוזם/הבסיס החוקי
בית ספר באופן מקומי	ללא מעורבות עירונית	חברת יובל חינוך בע"מ	חברת מ. בע"מ ומנ. בע"מ	גורם מבצע
לא קיים		מחלקת רווחה חינוכית מינהל חינוך		גורם עירוני מתכלל
אין נתונים בעירייה	אין נתונים בעירייה	כ- 12 חברות קייטרינג וכ- 5 בישול מקומי בגן	7 חברות קייטרינג	ספקי המזון
בתי ספר בחינוך מיוחד	בתי ספר	מועדוניות (צהרונים) בגני ילדים	בתי ספר יסודיים	סוג המוסד החינוכי

שכבות גיל	א' ועד ו' 21	בהתאם לשיקול דעת ההורים	גני ילדים	א' ועד ו'
מימון	100% משרד החינוך	100% הורים	100% הורים	70% עירייה בהשתתפות חלקית של ההורים. 30% משרד החינוך
מס' מוסדות חינוך	אין נתונים בעירייה	אין נתונים בעירייה	293 74	30

5. מערך ההזנה בבתי ספר יסודיים מתבסס על חוק "יום חינוך ארוך ולימודי העשרה תשנ"ז-1997" (המכונה "חוק שמרית"), המנהיג יום לימודים ארוך בחלק ממוסדות החינוך.
6. בהמשך לחוק זה נחקק חוק "ארוחה יומית לתלמיד, התשס"ה 2005", שמטרתו לקיים מפעל הזנה במוסדות חינוך בעבור תלמידים בגן חובה ותלמידים בבית ספר יסודי. החוק קובע בסעיף 2א(א) בין היתר, כי בגן חובה ובבית ספר יסודי שהוחל בהם יום חינוך ארוך תינתן ארוחה יומית לתלמידים בימים בהם מתקיימת במוסד החינוך פעילות של שמונה שעות לימוד לפחות, כדלקמן:
- "2א.א) בגן חובה ובבית ספר יסודי שהוחל בהם יום חינוך ארוך, לפי חוק יום חינוך ארוך ולימודי העשרה, התשנ"ז-1997, וכן בגן חובה של תאגיד רשת הגנים שליד מרכז החינוך העצמאי וגן חובה של תאגיד רשת הגנים שליד מרכז מעיין החינוך התורני בארץ ישראל, שמתקיים בהם שבוע לימודים של 41 שעות לימוד לפחות ואם מיושמת בהם התכנית – שמתקיים בהם שבוע לימודים של 37 שעות לימוד לפחות, ביישובים ובשכונות שהוחל בהם יום חינוך ארוך כאמור, תינתן ארוחה יומית לתלמידים בימים שבהם מתקיימות במוסד החינוך שמונה שעות לימוד לפחות ובמוסדות חינוך שבהם מיושמת התכנית - בימים שבהם מתקיימות במוסד החינוך שבע שעות לימוד לפחות; מתן הארוחות יחל לא יאוחר מיום א' בחשוון בכל שנת לימודים."
7. בסעיף 2א(ב) לחוק נקבע כי רשות חינוך מקומית שבתחום שיפוטה נמצא מוסד החינוך שתלמידיו זכאים לארוחה יומית אחראית למתן הארוחות לתלמידים. התקציב למימון פעילות זו הינו תקציב משרד החינוך תקציב הרשות המקומית ותשלומי הורים, כדלקמן:
- "2א.ב) רשות חינוך מקומית שבתחום שיפוטה נמצא מוסד חינוך שתלמידיו זכאים לארוחה יומית כאמור בסעיף קטן (א), אחראית למתן הארוחות לתלמידים כאמור, בהתאם לחוק זה."
8. חוזר מנכ"ל משרד החינוך (תשע"ד/7/א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014), קובע את מסגרת הפעילות, הכללים, אופן ההפעלה והפיקוח על מערך הזנה במוסדות חינוך באחריות העירייה.
9. חוזר מנכ"ל משרד החינוך (תשע"ג/7/א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013), בנושא "ארוחות חיים במוסדות חינוך" קובע הנחיות לביצוע לרשויות המקומיות בנושא ההזנה במוסדות החינוך.

10. במינהל החינוך מונתה מנהלת תחום מועדוניות שנעזרת במזכירה ועובדת נוספת כאחראית לנושא מועדוניות בגני ילדים. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "במנהל החינוך קיימת מנהלת תחום מועדוניות שמונתה כאשר היו בעיר 45 כיתות מועדוניות. כיום יש בעיר 383 כיתות מועדוניות בגני הילדים העירוניים. יחד עם זאת למרות הגידול העצום והתרחבות המיפול בתחום לא היתה תוספת תקנים לטיפול בתחום. יש לציין כי כיום מנהלת התחום נעזרת בעובדת לא תקנית ללא הכשרה מתאימה."
11. בדוח מבקר המדינה בנושא "הפעלת מסגרות משלימות בשעות אחר הצהריים (צהרונים) בגני ילדים ובתי ספר ברשויות מקומיות באשכולות 4-10" שפורסם בשנת 2014, נקבע, בין היתר, כי גם כאשר הצהרונים בשטח שיפוטה של רשות מקומית מופעלים באמצעות גורם שאינו הרשות, הרשות הינה הגורם האחראי לפעילותם. בין היתר נקבע בדוח מבקר המדינה:
- "עיריית תל אביב קבעה למפעילי הצהרונים בגני הילדים שבתחום שיפוטה מתכונת פעולה, אך לא פיקחה על פעילותם. מלבד זה לא קבעה עיריית תל אביב כלל דרישות ותנאים להפעלת צהרונים בבתי הספר שבתחום שיפוטה; אין לה מנגנון פיקוח על הנעשה בצהרונים אלה ולמחלקת החינוך היסודי בה לא היו נתונים לגביהם."
- עוד נקבע בדוח מבקר המדינה:
- "עיריית תל אביב ... לא פיקחו על המזון המסופק לצהרונים הפועלים בבתי הספר ובגני הילדים, וכן לא פיקחו על מקום האכילה, על אופן המיפול במזון ועל אופן הגשתו."
12. בדוח מבקר המדינה משנת תשע"ה 2014, נכתב בין היתר, כדלקמן:
- "משרד מבקר המדינה העיר לעיריית ... כי גם כשמדובר בצהרונים המופעלים בבתי ספר בניהול עצמי, עליהן לחתום בעצמן על הסכמי ההתקשרות עם המפעילים, שיכללו את התנאים להפעלת הצהרונים ויפרטו את חובותיהם של המפעילים. כמו כן, עליהן לקבוע אמות מידה ותנאי סף להפעלת הצהרונים בתחום שיפוטן, על מנת להבטיח שירות הולם לכלל התושבים. משרד מבקר המדינה מעיר לעיריית ... בחומרה על שאפשרה למפעיל צהרון להוסיף ולהפעיל את הצהרון במשך שנתיים, אף שהמפעיל לא עמד בתנאים שהציבה, כעולה מתשובתה.
- משרד מבקר המדינה העיר למשרד החינוך כי עליו לבחון את נושא הפעלת הצהרונים בבתי ספר בניהול עצמי ולהנחות את בתי הספר האלה ואת הרשויות המקומיות בעניין."
- מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "חברת יובל חינוך המפעילה את המועדוניות העירוניות מפקחת על המזון ע"י מהנדס מזון. כל שאר מפעילי המועדוניות מחויבים בכתב ההתחייבות לעמוד בחוקי משרד הבריאות בכל הקשור להנחיות משרד הבריאות. העירייה אינה מפקחת על חברות הקיימרינג ולא על יישום הדרישות מהמפעילים בשטח."
13. הביקורת בדקה את אופן התנהלות מערך ההזנה הן בהיבט ההתקשרות עם חברות הקיימרינג והן בהיבט של איכות המזון, מועדי הגעתו וסדרי הגשתו לתלמידים.
14. הביקורת נערכה בחודשים אפריל - נובמבר 2015.
15. הביקורת נפגשה עם בעלי תפקידים במינהל החינוך, חברת יובל חינוך וביקרה בגני ילדים ובבתי ספר, כדלקמן:

- א. 4 מתחמי גני ילדים - אשכול גנים שפינוזה - חברת יובל חינוך, אשכול גנים אנטיגונוס, גן ילדים מכחול אפטר-סקול רש"ז אשכול המערכה, גן ילדים סער כ"ז אביב תורה - מדור גני ילדים.
- ב. 2 בתי ספר יסודיים - בית ספר שורשים ובית ספר דיזינגוף באחריות המחלקה לרווחה חינוכית במינהל החינוך.
- ג. 2 בתי ספר חינוך מיוחד - בתי ספר לחינוך מיוחד אנוך ובית ספר לחינוך מיוחד און. הטיפול בנושא הזנה הינו באחריות הנהלת כל בית ספר.

ממצאים

היערכות לפתיחת שנת לימודים בנושא הזנה

16. מתן הנחיות וביצוע הערכות לתחילת שנת לימודים בתחום ההזנה, הינו מהותי וחשוב לתפעול נכון ושוטף של סוגיה כה מהותית בתחום הזנת תלמידים צעירים.
17. בשנים האחרונות ניתנו הנחיות חדשות ועדכונים שוטפים הן ברמת התפעול והן ברמת הרכב המזון.
18. בהתאם לסעיף 3.2 א' לחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:
- "לקראת פתיחת שנת הלימודים ישלחו אגף או מחלקת החינוך ברשות המקומית חוזר להנהלות של מוסדות החינוך בתחום הרשות שנושאו "אורחות חיים במוסדות החינוך - הזנה והסעדה". החוזר ישמש לתזכורת, לריענון ולהדגשת חשיבותו של הנושא לתפקודו התקין של הילד, לבריאותו, להתנהגותו וליכולת הלמידה שלו. החוזר יכיל הנחיות בתחומים האלה..."**
19. בהתאם לסעיף 4.5.1 לחוזר מנכ"ל משרד תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, החינוך בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן:
- "4.5.1 עם תחילת תכנית ההזנה בבית הספר על המנהל לכנס את צוות ההוראה לתכנון הפעלתה של תכנית ההזנה באופן שיתאים למסגרת הכיתתית והבית-ספרית.**
- 4.5.2 מומלץ להזמין תזונאית של מינהלת ההזנה או כל תזונאית אחרת למתן השתלמות העשרה לצוות המורים. אפשר להקים ועדת הזנה בית-ספרית ובה נציגות של בית הספר. הוועדה תלווה על ידי תזונאית של תכנית ההזנה.**
- 4.5.3 מומלץ לבחור אנשי צוות או תורנים בוגרים שיהיו אחראים על חלוקת הציוד לכתות."**
20. נדגמו מועדוניות בגני ילדים ברחבי העיר שבניהול העירייה ובתי ספר בחינוך מיוחד בגינם לא נמצא מסמך הנחיות שנשלח בתחילת שנת הלימודים תשע"ה למוסדות החינוך ולא בוצע כנס ו/או הדרכות לצוות המתפעל את מערך ההזנה, כנדרש בהוראות חוזר מנכ"ל משרד החינוך.
21. בניגוד לאמור לעיל, בבתי ספר בהם קיים יום לימודים ארוך במסגרת חוק שטרית (מערך ההזנה במוסדות חינוך אלה באחריות מחלקת רווחה חינוכית בעירייה) בוצע כנס למוסדות החינוך ונשלחו הנחיות באופן מסודר בחוברת בה רוכז המידע הרלוונטי. נמסר לביקורת כי בוצע כנס בתחילת שנה

לצוותי המועדוניות לגבי מוסדות חינוך שבאחריות חברת יובל חינוך. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "הנחיות לקראת פתיחת שנה ניתנות לחברות המנהלות את המועדוניות באמצעות כתב ההתחייבות ובפורום מנהלים של הגורמים השונים המפעילים את המועדוניות בעיר המתקיים מספר פעמים בשנה (יש 30 גורמים מפעילי מועדוניות). במידה ויידרש מאתנו להעביר הנחיות ישירות לצוותי המועדוניות נפעל בהתאם."

22. מנהלת תחום מועדוניות בגני ילדים במינהל חינוך ציינה בפני הביקורת, בתאריך 16.9.15, שאינה מפיצה מסמך הנחיות למוסדות החינוך ולא מבצעת כנס/השתלמות למוסדות החינוך בתחילת השנה. מוסדות החינוך נדרשים להתעדכן ולקרוא את חוזרי מנכ"ל משרד החינוך בנושא. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "הצוותים העובדים במוסדות החינוך (גני הילדים) מונחים ע"י הגורמים המפעילים."

צוות תפעול מערך ההזנה

23. בהתאם לסעיף 3.3 ג' לחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"הנהלת המוסד החינוכי תמנה צוות (להלן "צוות התזונה המוסדי") שיפעל לניהול מערך ההזנה. בצוות ישתתפו הורים, תלמידים, נציג ההנהלה ונציג אגף/מחלקת החינוך ברשות המקומית."

כמו כן, נקבע בסעיף 5.1ב, כדלקמן:

"נציג אגף/מחלקת החינוך יהיה שותף בצוות ההזנה המוסדי וייקח חלק בהיערכות ובארגון של הסדרי ההזנה, בקביעת גורם ההזנה, בהתארגנות לקראת הפעלתה, במעקב ובבקרה אחר הפעלתה לאורך השנה ובמשוב לקראת סיום השנה וההיערכות לשנת הלימודים שלאחריה."

24. הביקורת נוכחה, כי הטיפול במערך ההזנה צורך זמן רב, בעיקר בחודשים הראשונים לתחילת שנת הלימודים. התפקיד כולל, בין היתר, את הקשר הרציף עם ספקי המזון, עדכון יום-יומי של המנות הנדרשות, מעקב אחר ביצוע, גבייה מהורים, בחינת הנחות, טיפול בילדים בעלי רגישויות למזון, קבלת תפריטים ואישורי תזונאי, בחינת יישום ההנחיות הרבות בתחום, מתן הנחיות ביצוע ועדכון למורים וכד'.

25. מזכירת בית ספר שורשים מסרה לביקורת, כי נושא ההזנה בו היא עוסקת כחלק ממשומותיה הרבות האחרות מטיל עומס משמעותי במהלך יום העבודה שלה בבית הספר (בעיקר במחצית הראשונה של השנה). עוד מסרה מזכירת בית הספר, כי היא אמורה להעביר לחברת מ. וחברת הקייטרינג את מספר מנות האוכל הנדרשות ליום המחרת. הדבר אמור להתבצע במערכת אינטרנטית המחוברת לחברת מ. ולספק.

26. בפועל המערכת אינה תקינה דבר שמחייב אותה להעביר את המידע בקשר טלפוני, בדוחות אקסל ובמיילים. כמו כן, המזכירה גובה כספים מההורים, שכן הם משתתפים בתשלום, מטפלת בבקשות להנחות, מעבירה את הכספים פעמיים בשנה למחלקה הרלוונטית בעירייה, מטפלת בכל היבטי הרגישות למזון ומכלול הטפסים שההורים נדרשים למלא ולחתום, מבצעת את הקשר עם התזונאית ועוד.

מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "המערכת של מנ. – מ. לא הייתה תקינה באופן זמני ואכן היו תקלות בתחילת שנה לאור העברת המידע באופן ידני. אנו העברנו את הביקורת שלנו לחברה בנושא זה ודרשנו לא פעם לטפל באופן מידי בליקויים שעלו. לדוגמא טיפול בחוסר במנות והגעתם באופן תקין ביום למחרת."

27. מסקירת הביקורת נמצא, כי לא יוחד בבתי הספר בהם מנוהל מערך הזנה תפקיד ייעודי ו/או הקצאת שעות נוספות לבעלי תפקידים קיימים להפעלה וניהול של מערך ההזנה הן ברמה התפעולית והן בהליך טיפול בגבייה מהורים.

28. נושאים משמעותיים אלה, מבוצעים כמטלה משנית ומייצרים עומס על מזכירת בית הספר ו/או בעלי תפקידים אחרים בבית ספר (כגון: קלינאית תקשורת בבית ספר חינוך מיוחד).

29. הביקורת מצאה שצוות מעורבות הורים, תלמידים, הנהלה לא הוקם ואין גורם מרכז מנחה שזוהי הגדרת תפקידו. מורה ששעת הארוחה מתנהלת בשיעורו הוא האחראי לנושא ללא הכשרה והכוונה מיוחדת.

א. בבית ספר דיזינגוף לא נקבעה שעת האכלה קבועה, הנ"ל נתון לשיקול דעת המורה (סוף יום הלימודים בשעה 5 או 6 במערכת השעות).

המורים של כל כיתה מקצים, בהתאם לשיקול דעתו של כל מורה, זמן קצר לאכילה במסגרת השיעור (הביקורת נוכחה, כי חלק מהמורים מאפשרים לאכול בתחילת השיעור וחלק אחר מקצים דקות אחרונות של השיעור האחרון ביום הלימודים הארוך).

ב. כך, באופן דומה, בבית ספר "און" בחינוך מיוחד, אין גורם שמרכז את הטיפול במערך הזנה ובכלל זה קבלת אישורים לילדים עם רגישויות, החתמת ההורים, קבלת חוות דעת, פיקוח ובקרה.

מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "... הדוגמה שניתנה על ידכם לגבי קביעת מועד הארוחות אינה מצוינת בחוזר מנכ"ל במסגרת תפקיד הרשות. מועד הארוחה נקבע על ידי בית ספר, בהתאם לשעת הגעת האוכל ומערכת השעות. יחד עם זאת, לאור חשיבות העניין, אנו נדגיש בפני המנהלים את המלצותינו לגבי מועד שעת האכלה."

הזנה לילדים בחינוך מיוחד

30. בהתאם לחוק חינוך מיוחד זכאים תלמידי החינוך המיוחד ליום לימודים ארוך, וכנגזרת הינם זכאים להזנה ממלכתית.

31. בהתאם לנתוני דוחות מית"ר של משרד החינוך בגין חודש 3/15, ניתן להיווכח, שאכן משרד החינוך מתקצב הזנה במוסדות חינוך מיוחד בקוד 160 "הזנה יוח"א" בכ- 40 מוסדות חינוך בגין כ- 1,000 תלמידי החינוך המיוחד. ההיקף הכספי של תקצוב מערך ההזנה על ידי משרד החינוך היה בסך כ- 3,700,000 ₪ בשנת הלימודים תשע"ה.

32. נמסר לביקורת על ידי מנהלת מחלקת חינוך מיוחד וכן מנהלת רווחה חינוכית במינהל החינוך (האחראית על הזנה במסגרת יום לימודים ארוך), כי הם אינם מטפלים בנושא הזנה בבתי ספר במסגרת החינוך המיוחד (למעט בית ספר חורב המטופל על ידי רווחה חינוכית).

33. מנהלת מחלקת חינוך מיוחד מסרה לביקורת, כי כל בית ספר בחינוך מיוחד מנהל את תחום ההזנה באופן מקומי פנימי ללא מעורבות עירונית. הנ"ל בניגוד לניהול מערך ההזנה בבתי ספר במסגרת יום לימודים ארוך ומועדוניות המנוהלות על ידי חברת יובל חינוך.

34. מסקירת הביקורת עולה, כי בבתי ספר בחינוך מיוחד בהם קיים מערך הזנה אשר מתקצב על ידי משרד החינוך ועל פי חוק, ההזנה מנוהלת ומבוצעת באופן מקומי ועצמאי על ידי בית הספר ללא פיקוח, ללא ריכוז, ללא הדרכה/הנחיה ו/או בקרה של גורם מרכזי כלשהו בעירייה ו/או אגף חינוך מיוחד (כפי שמבוצע בקטגוריות אחרות ובבתי ספר אחרים). הנ"ל מקבל משנה תוקף, לאור העובדה, שבתו ספר בחינוך מיוחד מנוהלים לא בשיטה של "ניהול עצמי".

35. הביקורת נוכחה, כי בתי הספר כלל אינם מכירים את ההנחיות בנושא הזנה כפי שמפורסמות בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, חוזרי מנכ"ל משרד הבריאות והנחיות העירייה. בתי הספר פועלים כל אחד בהתאם לשיקול דעתו וללא ידיעת הוראות הרגולציה.

מנהלת המחלקה לחינוך מיוחד מסרה את הדברים הבאים: "לא הוגדר בעל תפקיד בנושא במינהל החינוך, מוסדות החינוך המיוחד התנהלו בכל השנים באופן עצמאי בנושא הזנה, מוסדות החינוך מתיעצים עם נציגי ועד ההורים ועם תזונאית החברה שמעניקה שירותים רפואיים ותמיכה לתלמידים. המוסדות מכירים את צורכי הילדים ומתנהלים על פי צורכיהם. המעקב מתבצע במוסדות החינוך."

התקשרות עם ספק מזון

36. בהתאם לסעיף 4.1 לחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

4.1" ההתקשרות עם הספק שלא במסגרת חוק ארוחה יומית לתלמיד, תכנית מכוח החלטת ממשלה או תכנית מכוח החלטת משרד החינוך.

א. ההתקשרות החוזית תיערך בין הרשות המקומית או הבעלות של המוסד החינוכי ובין אחד מהספקים שייבחרו, בהתאם לכללי ההתקשרות הנדרשים על פי כל דין (במקרה שמדובר בגורם המחויב בכללי רכישה עפ"י דין, כגון רשות מקומית).

ב. הרשות המקומית, או הבעלות של המוסד החינוכי, תקבע את אופן העברת התשלום – מההורים אליה או ישירות לספק.

ג. ההתקשרות עם הספק תהיה לתקופה קצובה ומוסכמת מראש. בהסכם תעוגן זכותם של המוסד החינוכי, הרשות או הבעלות להאריך את ההתקשרות או להפסיקה.

ד. הסכם ההתקשרות יכלול סעיף פיצוי מוסכם במקרה של הפרת ההסכם על ידי הספק. יש לעמוד על מיצוי זכויות המוסד החינוכי, תוך התייעצות עם היועץ המשפטי של הרשות המקומית או של הבעלות."

37. במדגם של 12 התקשרויות של מוסדות חינוך עם חברות קייטרינג, נמצאו 5 מקרים בגינם בתי הספר כלל לא ביצעו הליך של קבלת הצעות מחיר, אין הסכם חתום וללא מסמך המפרט את אחריות הצדדים. להלן פירוט הדוגמאות:

שם המוסד החינוכי	שם הקייטרינג/ שם המפעיל	הערות
בי"ס און	ג.בע"מ	חינוך מיוחד
בי"ס אנוך	ע.	חינוך מיוחד
3 מועדוניות בגני ילדים בית חם *	ע.מ.	מועדונית בגן ילדים
4 מועדוניות בגני ילדים יוניטף מסילה*	קייטרינג מג.	מועדונית בגן ילדים
3 מועדוניות בגני ילדים האגודה לקידום החינוך יפו*	הא.	מועדונית בגן ילדים

*הפעלה ע"י מינהל שרותי הרווחה

38. במקרה אחר (התקשרות עם עמותת ד. המפעילה מועדונים והזנה ב- 4 כיתות גן), קיים הסכם אך הוא חתום על ידי מורשה חתימה אחד בעוד פרוטוקול זכויות החתימה של העמותה (המצורף להסכם) מחייב 2 מורשי חתימה. במקרה זה, יש חשש כי ההסכם אינו תקף ולא מחייב את העמותה. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "מועדונית בי. י. והא. – המפעיל מתחייב לספק ארוחת צהריים במסגרת ההתחייבות לעירייה. ההתקשרות מתבצעת ישירות לחברת הקייטרינג ולא באמצעות מכרז עירוני. אין לנו מעורבות בעניין. 2 מורשי חתימה – נדרוש עתידית בהתאם להנחיה."

התחייבות הספק לאספקת מזון ואוכל בריא

39. בהתאם לסעיף 4.2 ב' לחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "ארוחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"4.2 מחויבויות הספק: על הסכם ההתקשרות להטיל על הספקים מחויבויות לרמת שירות ואיכות גבוהה. המוסד החינוכי וצוות התזונה המוסדי נדרשים למצות מחויבויות אלה ולממשן בתבונה:

א. הספק חייב לעמוד בהמלצות משרד הבריאות ובהנחיות בנושאי התזונה והמזון.

ב. על הספק להימנע לחלוטין מהשימוש במזון מעובד ובמזון תעשייתי ומטיגון המזון ולספק מזון מבושל, אפוי בתנור או מוכן בגריל."

כמו כן, מצוין בסעיף 4.3 ב', כדלקמן:

"ב. התפריט יהיה מגוון, ולא יכלול מזון מעובד, תעשייתי או מטוגן, וכן לא יכלול חטיפים, ממתקים ושתייה ממותקת."

מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "בחווה ההתקשרות עם מפעילי המועדוניות יש התייחסות לקיום הנחיות משרד הבריאות בנושא תזונת מילדים בצהרונים. לאור הביקורת יתווסף לחווה התייחסות לסעיף 4.2 ב' לחוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא ארוחות חיים במוסדות חינוך."

40. במדגם מוסדות חינוך בהם הביקורת ביצעה סיור פתע, נמצאו מקרים בהם האוכל שסופק לילדים והתלמידים הינו מזון מעובד ומטוגן. לשם המחשה:
- א. ב- 3 ימי ביקורת פתע שבוצעו ב- 6 כיתות גן (בתאריכים 19.7.15, 27.7.15 ו- 3.8.15) סופק שניצל מטוגן ומעובד ב- 2 מועדים כדלקמן:
- ב. בתאריך 19.7.15: בגנים "הגן הצהוב" ו-"הגן האדום" בשפינזה 10.
- ג. בתאריך 27.7.15: ב- 5 כיתות גן במתחם אנטיגונוס ברח' אנטיגונוס.
41. מנכ"לית חברת יובל חינוך מסרה: "בנוגע למועדונית "הגן הצהוב" שבתפעולה של יובל חינוך, בבדיקה שנערכה עם ספק המזון חברת "ל.ל" נמסר על ידם, כי ביום 19.7.15 סופק שניצל אפוי בתנור ולא שניצל מטוגן ומעובד. יודגש, כי במכרו החדש לייצור ואספקת ארוחות ומזון למוסדות חינוך בעיר ת"א התקף משנה"ל תשע"ה, ספקי המזון שזכו במכרו מספקים מזון בריא, לא מעובד ו/או תעשייתי, כשהוא מבושל, אפוי בתנור או מוכן בגריל".
- מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "לצורך התייחסות לממצאי הביקורת יש לחייב את המפעילים לשירותי פיקוח ודיווח או לחילופין לפיקוח ע"י העירייה. מומלץ מבחינתנו לביצוע הפיקוח ע"י העירייה".

רישיון עסק

42. בהתאם לחוק רישוי עסקים, עסקי מזון נדרשים ברישיון עסק.
43. בסעיף 2 למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005, נקבע בין היתר, כדלקמן:
- "מכין המזון או ספק המזון יהיה חייב ברישיונות עסק והוא יישא באחריות לכל שלב ההזנה".
- בסעיף 1.4 נקבע:
- "אספקת מזון מעסק על פי פריט 14.2' לצו רישוי עסקים התשנ"ה-1995".
44. בהסכם ההתקשרות בין העירייה למפעילים בגני ילדים נדרש מפעיל המועדונית להציג "רישיון יצרן" של מספק המזון ממשרד הבריאות, כדלקמן: "הסדרי ההזנה במועדונית יעשו אך ורק עם גורם מורשה בעל רישיון יצרן ממשרד הבריאות, רישיון עסק מהרשות המקומית שבה מצוי העסק ותעודת כשרות תקפה".
45. מנהלת תחום מועדוניות במחלקת גני ילדים במינהל החינוך, מרכזת את המסמכים מכל ספק קייטרינג בקלסר ייעודי.
46. במדגם שערכה הביקורת לגבי תיעוד "רישיון עסק" ל- 7 חברות קייטרינג נמצא, כי בגין הספקים "ע. בע"מ", "ע.", "ק. בע"מ", "מג. בע"מ" ו"ת. בע"מ" - אין תיעוד אצל מרכזת התחום בתיק מסמכי הספקים בעירייה לגבי קיום רישיון עסק.

בבירור שהביקורת ביצעה למול עיריית א. י., בה פועל העסק "ע. בע"מ" נמסר, כי רישיון העסק ל"ע. בע"מ" פג תוקף בתאריך 1.5.12 (למעלה מ- 3 שנים למועד הביקורת), ומאז הספק אינו עומד בדיני רישיון עסק. מנהל מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: לאור התייחסות הביקורת לחברת "ע.", פנינו לחברת מנ. מ. לבדוק האם החברה הנ"ל שמספקת אוכל לבתי הספר – כפיר, יפה נוף, הדקל והגליל אכן ללא רישיון עסק. נשלחו אלינו מסמכים שמעידים כי הם בעלי רישיונות. חשוב לציין כי לפי מיטב הבנתנו אין זה מתפקיד הרשות לבחון את הנושא ולפקח על חברת מנ. מ. לגבי אופן ההתקשרות שלה עם ספקי המזון. העובדה כי כל חברה חייבת לעמוד בדיני רישיון עסק הוא ברור והכרחי. אנו נסכם עם חברת מנ.מ. שיעבירו אלינו בכתב תקופתית את תוצרי הפיקוח שלהם אל מול ספקי המזון. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "לא היה ידוע לנו על הצורך בקבלת רישיון עסק של הקייטרינג בשנת הלימודים הבאה נוסף דרישה זאת בכתב ההתחייבות."

תעודת יצרן

47. בהתאם להוראות משרד הבריאות נדרש רישיון יצרן/רישיון למפעל מזון מונפק על-ידי שירות המזון במשרד הבריאות ומטרתו לאפשר פיקוח על יצרן במפעלי מזון בישראל (יצור מקומי) במטרה לשמור על בריאות הציבור.
48. בסעיף 2ג למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005 נקבע בין היתר, כדלקמן:
- "אספקת המזון תהיה אפשרית באחד האופנים הבאים:**
- 1.1 קייטרינג (הסעדה) בעל רישיון יצרן בחוקף ובעל רישיון עסק בחוקף."
 - 1.2 בית אוכל בתחום המוסד.
 - 1.3 הכנת המזון במטבח המוסד.
 - 1.4 אספקת מזון מעסק על פי פריט 14.2' לצו רישוי עסקים התשנ"ה-1995."
49. בהסכם ההתקשרות בין העירייה למפעילים נדרש מפעיל המועדונית להציג "רישיון יצרן" של מספק המזון ממשרד הבריאות, כדלקמן:
- "הסדרי ההזנה במועדונית יעשו אך ורק עם גורם מורשה בעל רישיון יצרן ממשרד הבריאות, רישיון עסק מהרשות המקומית שבה מצוי העסק ותעודת כשרות תקפה."**
50. מנהלת תחום מועדוניות במחלקת גני ילדים מרכזת בין היתר את אישורי תעודות יצרן של ספקי המזון.
51. במדגם שערכה הביקורת לגבי תיעוד "תעודת יצרן" במשרדי העירייה, נמצא 2 מקרים בהם לספק המזון "ר. ס." (מספק מנות אוכל לבי"ס חינוך מיוחד אנוך) ו"פ." (מספק מנות אוכל לגני ילדים במרכז קהילתי רמת ישראל) - אין תעודת יצרן. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "פ. העביר רישיון ולא צירף תעודת יצרן, נדרוש זאת בהתאם."
52. מבדיקה שהביקורת ערכה עם משרד הבריאות מחוז תל אביב עולה, כי כל ספק שמבצע שינוע של מזון לתלמידים בבתי ספר - מחויב ברישיון יצרן.

53. הביקורת מבקשת להדגיש, כי בית הספר לחינוך מיוחד אנוך התקשר ושילם מדי חודש לעוסק מורשה "ר. ס." בגין אספקת מנות האוכל. העסק "ר. ס." אינו עוסק כלל בתחום המזון, אינו בעל תעודת כשרות או פרמטרים נדרשים לאספקת אוכל לתלמידים.

54. להלן תיעוד לחשבונית חודשית שהספק מפיק לבת הספר, בגינו מקבל תשלום על אספקת מנות האוכל, כדלקמן:

כמות	פרטים	סכום
	אספקת ארוחת בוקר	300
	אספקת חלב	15
	סך הכל	315

55. בהתאם לרישומי מס הכנסה העסק הינו בתחום "הובלת מטענים בדרכים", כדלקמן:

מס	תחום	מס	תחום
003	קבוצת המגזר	42	מס חוק
03	תחלה	38	מקד שטח
67431	תל אביב-יפו	4923	הובלת מטענים בדרכים
17/01/2016	תאריך הודעה	4923	הובלת מטענים בדרכים

56. הוסבר לביקורת, כי למיטב ידיעת בעלי התפקידים בבית הספר אנוך, ספק הקייטרינג הינו "ע.י.", ולא ברור מדוע החיובים מתקבלים מגורם אחר לבית הספר, ואליו מבוצע התשלום.

תעודת כשרות

57. בהתאם לסעיף 4.2ג' לחזור מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"הספק יספק מזון כשר ויציג תעודת כשרות מגורם מוסמך על פי חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983. ספק המספק מזון למגזר הלא-יהודי בלבד יכול לפנות בבקשה להחריגו מחיוב זה."

58. בנוסף, בהסכם ההתקשרות בין העירייה למפעילים נדרש מפעיל המועדון להציג "תעודת כשרות" של ספק הקייטרינג, כדלקמן:

"הסדרי ההזנה במועדון יעשו אך ורק עם גורם מורשה בעל רישיון יצרן ממשרד הבריאות, רישיון עסק מהרשות המקומית שבה מצוי העסק ותעודת כשרות תקפה."

59. מנהלת תחום מועדוניות במחלקת גני ילדים מרכזת בין היתר, את אישורי תעודות הכשרות מכל ספק.

60. במדגם שערכה הביקורת לגבי תיעוד "תעודת כשרות" ל- 9 ספקי מזון הפועלים במועדוניות גני ילדים ובתי ספר נמצא, כי בגין הספק המזון "ר.", "ע." ו"ת.מ. בע"מ" - אין תיעוד במוסד החינוכי ו/או בעירייה לקיום תעודת כשרות לספק. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "החברות ע. ות.מ. מספקות הזנה בגנים, איסוף האישורים הנדרשים הן של הקייטרינג והן בכלל נעשה ע"י עובדת המועדוניות בתחילת שנה אי לכך כל המסמכים של משרד הבריאות כשרות וכו' בעלי תוקף עד סוף שנה האזרחית. מאחר והביקורת נעשתה בסוף שנת הלימודים האישורים בתיק לא היו בתוקף. לגבי חב' ת.מ. אישור הכשרות הוגש בתחילת תשע"ו."

דגימות מזון לבדיקת חיידקים

61. הביקורת ביצעה בדיקת מעבדה ל- 4 "חמגשיות" אוכל שהוגשו בבתי ספר שונים לתלמידים.
62. הבדיקה בוצעה על ידי מעבדת "מי" המהווה מעבדה מיקרוביולוגית ומולקולארית לבדיקת מוצרי מזון.
63. תוצאות הבדיקה הראו, כי "חמגשית" אחת מתוך 4 שנדגמו אינה משביעת רצון מבחינת חיידקים כמצוין בתוצאות המעבדה: "אינה משביעת רצון כלל וכלל...הספירה הכללית של החיידקים גבוהה מאוד...". (ראה נספח א').
64. הביקורת מסרה את תוצאות הבדיקה למנהלת מחלקת רווחה חינוכית שהעבירה את המידע לאחראית על חברת הקייטרינג במשרד החינוך. המחלקה לרווחה חינוכית אינה עורכת בעצמה בדיקות מעבדה.

מנות לתלמידים רגישים עם צרכים מיוחדים

65. בהתאם לסעיף 4.2ה' לחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:
66. בהתאם להזמנת המוסד החינוכי, הספק יכין מנות אישיות מותאמות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים (כגון ילדים חולי צליאק וסוכרת, ילדים בעלי רגישות למוצרי מזון וכן צמחונים) על פי המידע שיימסר למוסד החינוכי על ידי ההורים ובאחריותם.
67. בהתאם להנחיות הגורם המתפעל ועיריית תל אביב-יפו, חל איסור לאספקת מנות אוכל לתלמידים שהורים לא חתמו על אישור רפואי.
68. נמצאו מקרים בהם ספקו מנות אוכל לתלמידים, ללא חתימת ההורים על אישור רפואי, ואישור כי הילד אינו סובל מרגישות כלשהי למזון. לדוגמה בית ספר שורשים, נעשה שימוש בטופס ישן (למרות שקיים טופס חדש עדכני), בו לא נדרשת חתימת הורה.
69. בנספח ב' צורפה דוגמה לטופס שאינו חתום וטופס בו לא מסומן שלתלמיד יש/אין רגישות למזון.
70. בנספח ג' צורפה דוגמה לטופס בגין שנת הלימודים הקודמת תשע"ה.

מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "אכן נושא זה שאתם מעלים לגבי סימון אי רגישויות בטופס ההרשמה לתכנית ההזנה הוא בעייתי. אנו מעירים בכל ביקור בבתי הספר על הנושא וגם בכנס ההזנה שמנו דגש מיוחד על הנושא, אך לצערנו תופעה זו חוזרת. יחד עם זאת הורים לילדים עם רגישויות מקפידים על מילוי הטופס נראוי והבעיה בעיקר היא עם ההורים לילדים ללא רגישות שאינם מציינים זאת בטופס. אנו נתייעץ עם הייעוץ המשפטי לקראת שנת הלימודים הבאה ונשנה את הטופס כך

שההורה יסמן רק במידה ישנה רגישות. השימוש במופס ישן אינו בעייתי, כיוון שהתוכן זהה. רק הגרפיקה שונתה."

71. בבתי ספר לחינוך מיוחד שנבדקו, לא נמצא טופס מובנה בו חותם ההורה על הסכמתו להזנה בבית הספר וחותם באופן מיוחד על נושא קיום/אי קיום אלרגיות שרלוונטיות להזנה.

הגשת מנות מזון לתלמידים עם רגישות למזון

72. אלרגיה למזון היא תגובת יתר של מערכת החיסון למרכיבים חלבוניים במזון, או מרכיבים כימיים הקשורים לחלבונים הללו.

73. אפילו חשיפה לכמות מזערית ביותר של חלקיקי המרכיב האלרגי, המכונה "אלרגן", עלולה לגרום לתגובת יתר של מערכת החיסון ולתופעות קשות עד כדי סכנת חיים. אלרגיה למזון היא בגדר מצב חירום רפואי והיא עלולה להיות מסוכנת. מתן מזון האסור לאכילה לתלמיד בעל רגישות לאותו סוג של מזון – מהווה סכנה בריאותית מהותית. בעבר התרחשו מקרי מוות של אנשים וילדים עם רגישות למזון, כתוצאה מאכילת מזון אליו הם רגישים.

74. בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשס"ה/1(א), ט"ו אול תשס"ד, 1 בספטמבר 2004 בנושא "רגישות יתר למזון בקרב ילדים" נקבע, בין היתר, בסעיף 4 לחוזר מנכ"ל, כדלקמן:

"במוסד החינוכי חייב להיות מסמך נגיש המפרט מה הם כללי ההתנהגות במצב חירום של תלמיד הסובל מרגישות למזון. צוות המוסד צריך לדעת ולהכיר את הסימנים של התגובה האלרגית ולקבל הדרכה כיצד לפעול במצב חירום. כמו כן מוזק האדרנלין צריך להיות שמור במקום ידוע ונגיש."

75. נמצאו מקרים, בהם מורים כלל לא היו מודעים לעובדה שבכיתה לומדים תלמידים הרגישים למזון מסוים (בהתאם לדיווח רפואי ו/או דיווח של ההורים) והמורים הציעו את אותו סוג של מזון אליו הילד רגיש, לאותו תלמיד. כך לשם המחשה בכיתה ב1 בבית ספר שורשים, לומד תלמיד עם רגישות לצליאק שאסור לו לאכול גלוטן. במהלך שעת אכילת הצהרים, בעת שהביקורת נכחה בכיתה לצורך תצפית על התנהלות ארוחה, המורה הציע לתלמיד פרוסת לחם, ללא ידיעה שהילד רגיש לסוג זה של מזון. מנהל מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "אנו מבצעים ביקורות שוטפות על מנת לעלות על כל מיני כשלים בתפקוד הבית ספרי. כאן מדובר על מורה שעשתה טעות ודברים כאלה אכן קורים. האופן שבו המחלקה מטפלת בנושא הוא על ידי הנגשת המידע למנהלים, הדגשת החשיבות של העברת המידע לכל צוות בית הספר וביקורות שוטפות על מנת לחדד את הנושא במהלך השנה. לאור הערה זו אנו חושבים להכין מסמך למורה הכיתה המחדד את הנהלים בכיתה בזמן הארוחה."

76. במקרה זה, הוזמנה והוגשה לתלמיד מנה מיוחדת לתלמיד עם אישור רפואי שהתלמיד רגיש למזון המכיל צליאק, זאת למרות, שלא התקבל אישור דיאטנית כתוב הכולל חתימתה על טופס יעוד, המאשר הגשת מנת המזון לתלמיד (הוצג טופס נושא תאריך 19.10.2016). מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "באחריות ממ. מ. להנפיק את הטופס המיועד ולעבוד מול מנהלי בתי הספר על מנת שהילד/ה עם הרגישות יקבל את המנה לאחר חתימת דיאטנית ממ. מ. וחתימת מנהל בית הספר. במקרה זה, מסתמן כי לא הקפידו על הנהלים ואנו נבחן את הנושא מול חברת ממ. מ."

77. מתצפיות ושיחות שערכה הביקורת בכל מוסדות החינוך שנדגמו נמצא, כי המורים לא קיבלו הנחיות, הדרכה, הכוונה ו/או אינפורמציה ספציפית לגבי מערך ההזנה בכלל וילדים עם צרכים מיוחדים בפרט.
78. נמסר על ידי המורים לביקורת, כי אכילת הילדים במהלך השיעור הינה "מטלה" שגוזלת זמן יקר של לימודים ומהווה נטל על המורים. לאחר סיום הארוחה, השיעור ממשיך להתנהל כששאריות המזון נותרות על השולחן ובשטח הכיתה, ללא אוורור וללא ניקיון מידי של סביבת הלימוד והכשרתה להמשך השיעור (חלק מהילדים ניקו באופן מקומי את השולחנות שלהם). מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "מנהלי בתי הספר מקבלים הנחיה מפורשת, בכתב ובעל פה, על ידי המחלקה, להנחות את צוות בית הספר על כל ההיבטים של תכנית ההזנה."

מלווה לילד עם רגישות מסכנת חיים

79. משרד הכלכלה פרסם הנחיה חדשה לאופן טיפול בילדים בעלי אלרגיה ורגישות למזון במועדוניות. בין היתר נקבע כי ילד הזכאי לסיוע צמוד בשעות הבוקר בשל אלרגיה ורגישות למזון, חייב גם בסיוע דומה במהלך השעות במועדונית, כדלקמן: "במידה והילד זכאי לסיוע צמוד בשעות הבוקר, חלה חובה על ההורה לדאוג לסיוע מעין זה גם לשעות הפעלת הצהרון - ללא סיוע זה, הילד לא יוכל להתקבל לצהרון."
80. בנוהל משרד הכלכלה הודגש, כי ילד הזכאי לסיוע צמוד בשעות הבוקר וללא שיתקבל סיוע בשעות הצהרון - לא יוכל להתקבל לצהרון.
81. מסקירת הביקורת נמצא, כי בעיר תל אביב-יפו כ- 20 ילדים המשולבים בצהרון במבנה עירוני שהינם בעלי רגישות מסכנת חיים (בגינם קבע משרד החינוך זכאות לסייעת מלווה בשעות הבוקר).
82. למועד הביקורת עולה כי, טרם מועסקים בשעות פעילות הצהרון מלווים לכל הילדים בעלי אלרגיה למזון, ואופן המימון למלווה כאמור, טרם הוסדר אם יושת על העירייה או על ההורים.

אישור תפריט על ידי דיאטנית מוסמכת

83. בסעיף 4.3א' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"4.3 התפריט

הרכב התפריט שייבחר ייקבע לפי הנחיות המחלקה לתזונה במשרד הבריאות. אפשר להתייעץ בנוסף עם דיאטנית מוסמכת להרכבת התפריט המקומי, והוא חייב לעמוד בהנחיות משרד הבריאות

....

- ג. בקביעת הרכב התפריט יש להסתמך על החוברת 'לאכול ולגדול - מדריך להונת ילדים ובני נוער', בהפקת משרד הבריאות (מהדורת יוני 2012) או על כל חוזר אשר יפורסם מזמן לזמן על ידי משרד החינוך או על ידי משרד הבריאות."

84. בסעיף 4.2.1 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן: "ספק המזון מחויב להעביר למוסד תפריט חודשי מאושר בחתימת תזונאית."
85. בחוברת הנחיות של שירותים מנהליים להפעלת תכניות הזנה של משרד החינוך המבוצע על ידי מ. בע"מ ומג. בע"מ על פי מכרז 7/7.2013 נקבע, כדלקמן: "ספק המזון מחויב להעביר תפריט חודשי מאושר בחתימת תזונאית."
86. מסקירת הביקורת עולה, כי בכל מוסדות החינוך שנדגמו, תפריט המזון (ככל שהיה ברשות מוסד החינוך) לא היה חתום על ידי דיאטנית מוסמכת, כנדרש בהנחיות על מנת לוודא שאיכות המזון והרכבו תואמים להנחיות ולהסכמים. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "מדובר בתקלה טכנית. נבדוק כיצד ניתן לחדד נהלים אלה מול החברה ובתי הספר". מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "דרישה זאת תכנס לכתב ההתחייבות בשנה"ל הקרובה". מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "דרישה זאת תכנס לכתב ההתחייבות בשנה"ל הקרובה".

פרסום התפריט

87. בסעיף 4.3 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "התפריט יפורסם מראש ויובא לידיעת ההורים והתלמידים."
- מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "ברוב המועדוניות קיימת מודעות גבוהה של ההורים לנושא ההזנה מאחר וכך ההורים מקבלים את התפריט הן בלוח המודעות של המועדונית בנן והן באמצעות המיילים שנשלחים ע"י צוות המועדונית או המפעיל. במהלך השנה, לעיתים, התפריט משתנה בהתאמה לקבוצת הילדים ועל פי דרישות ההורים במידה ואכן יש התערבות מצדם."
88. בסעיף 4.2.4 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן: "יש להקפיד לתלות את התפריט המאושר במקום בולט בבית הספר ובכיתות."
89. הביקורת מצאה כי בחלק ממוסדות החינוך שנדגמו לא היה קיים תפריט ארוחות שבועי במוסד החינוכי ובחלק אחר היה תלוי על לוח המודעות. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "מנהלי בתי הספר מקבלים הנחיה מפורשת לעשות זאת. בתחילת השנה הדבר נעשה באופן יותר מוקפד, אך עם התקדמות שנת הלימודים ישנה התרופפות מסוימת. אנו מדגישים זאת בביקורות שלנו בבתי הספר. בנוסף אנו מעודדים את בתי הספר לפרסם את התפריט באתר בית הספר."

רישום כניסה ויציאה למוסד חינוכי

90. בסעיף 4.4 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "מנהל המוסד החינוכי יסתייע במנהל הבטיחות של מוסדות החינוך ו/או בקב"ט מוסדות החינוך ברשות המקומית ויקבע עם ספק ההזנה נהלים קבועים לכניסה ויציאה של כלי הרכב המביאים את המזון. יש להקפיד שתנועת כלי הרכב של

- הספק לא תסכן את השוהים במוסד החינוכי. ספקי הזנה שאין להם חוזה התקשרות להזנה מרוכזת כאמור בחוזר זה לא יותרו להיכנס למוסדות החינוך (למשל משלוחי פיצה).".
91. בהתאם להנחיות קב"ט משרד החינוך: "בכל מוסד חינוכי בו מוצב מאבטח ינוהל על בסיס יומי יומן סריקות ויומן מבקרים ... ביומן ירשמו כל המבקרים אשר נכנסו לתוך שטח המוסד".
92. בבדיקה שהביקורת ביצעה במדגם של בתי ספר, לא בוצע רישום של כניסה ויציאת השליח עם מנות המזון, בניגוד להנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "המחלקה מדגישה בפני מנהל בית הספר כי עליו לעמוד בנהלי הקב"ט העירוני".

אופן הגשת מזון בתפוזרת

93. בסעיף 4.4ג' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "אם המזון מוגש ב'תפוזרת', על המגיש להקפיד על כללי היגיינה ולהשתמש בכלי הגשה מתאימים ובכפפות חד-פעמיות בעת החלוקה".
94. מסקירת הביקורת עולה, כי במספר גני ילדים שנדגמו הגשת המזון המגיע בתפוזרת על ידי הצוות החינוכי (לעיתים אף פירוק ידני של שוקיים לחתיכות קטנות) - לא מבוצעת בכפפות חד פעמיות כנדרש בחוזר מנכ"ל.
95. הביקורת סקרה אף את דוחות בדיקה של בודק תזונאי מטעם חברת יובל חינוך אשר בחלק מהדוחות שלו, מציין אף הוא, שהן הידיים של עובדות הגן המגישות את המזון והן משטחי העבודה - אינם נקיים לחלוטין אלא במצב "גבולי".
96. מנכ"לית חברת יובל חינוך מסרה "יובל חינוך מקבלת את הערת המבקר בנוגע לשימוש בכפפות חד פעמיות בעת חלוקת המזון בתפוזרת במועדוני הגן. החל מחודש פברואר מסופקות כפפות כאמור והצוות הודרך להשתמש בהן בעת החלוקה". מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "הנושא יודגש בפני המפעילים".

זמני הגעת המזון למוסד החינוכי

97. בסעיף 4.4ד' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "המזון יגיע למוסד החינוכי כ-45 דקות לפני הארוחה, כדי שתהיה שהות מספקת לחלוקת מכלי האחסון לכיתות, מחד גיסא, והמזון יהיה חם, מאידך גיסא. חלוקת מכלי האחסון לכיתות תבצע לפני מועד ההתחלה של הפסקת האוכל".
98. נדגמו מקרים בהם המזון הגיע למבנה המוסד החינוכי שעות רבות לפני הגשתו לתלמידים, בניגוד להנחיות מנכ"ל משרד החינוך. בחלק מגני הילדים שנדגמו נמסר ע"י המטפלות כי המזון מגיע בסביבות השעה 10.30. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "מבדיקה שערכה המחלקה מול גני הילדים, אנו מודעים לכך שבמקרים רבים הארוחה מגיעה בשעות מוקדמות. במצב הנוכחי, של הזנה באמצעות חברות קייטרינג, אין לנו פתרון לכך".
99. בסעיף 4.4ה' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "שהות המזון מרגע יציאתו ממערכת הייצור

של קבלן המזון ועד לארוחה לא תעלה על 4 שעות, בתנאי שבפרק זמן זה יישמר המזון בתנאי תברואה ומפרטורה מתאימים.”.

100. הנחיות דומות ניתנו במסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005, כדלקמן: “משך השמן מאריזת המזון עד לצריכתו לא יעלה על 4 שעות.”.

101. במקרים רבים חולף פרק זמן של למעלה מ-4 שעות מאריזת המזון במפעל הקייטרינג ועד לצריכתו.

102. לשם המחשה: בתאריך 16/9/15 צוות הביקורת שהה במשרדי השירות הווטרינרי במהלכו משאית של חברת ל. הגיעה לשירות הווטרינרי בשעה 09:00 לאחר נסיעה מהוד השרון, בעוד התלמידים אוכלים צהרים בשעה 13:00. לאמור: למעלה מ-4 שעות ממועד יציאה מהמפעל ועד צריכת מנות המזון.

בגן ילדים שפינוזה - מנות המזון מגיעות לגן בשעה 10:30. זמן הארוחה 13:00.

בבית ספר אנך - מנות המזון מגיעות לבי"ס בשעה 11:30. זמן הארוחה בכיתות 14:00.

בבית ספר שורשים - מנות המזון מגיעות לבי"ס בשעה 12:30. נהג הרכב מסר כי הוא כבר עבר פיזור מנות אוכל ב-5-6 אתרים בעיר לפני כן.

מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: “זמני הגעת המזון - נשמח להתערבות יותר תכופה של הווטרינר העירוני על מנת לפקח על הנשוא. חברת ממ. מ. ציינה בפנינו כי היא בודקת את הנושא תקופתית.”.

מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: “להבנתנו בשירות הניתן ע”י חברות הקייטרינג במודל הנוכחי, לא ניתן לשפר את חלוקת המזון והגעתו לגן עפ”י הדרישה. כל ספק מחלק לעשרות עד מאות גנים ביום.”.

103. כמו כן, נדגמו מקרים רבים בהם על תעודת המשלוח החתומה על הווטרינר של ספק הקייטרינג צוין, כי המוצרים נבדקו בשעה 06:00, כ-7 שעות לפני צריכתם על ידי התלמידים. (ראה נספח ד).

ביקורת נציג העירייה

104. בסעיף 4.4ה' בחוזר מנכ”ל משרד החינוך, תשע”ג/7(א), כ”א באדר התשע”ג, 03 במרץ 2013, בנושא “אורחות חיים במוסדות חינוך”, נקבע בין היתר, כדלקמן: “על הבעלות/המוסד לוודא שהספק עומד בדרישות משרד הבריאות להכנת המזון ולאספקתו במוסדות החינוך.”.

מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: “סעיף זה באורחות חיים במוסדות חינוך על הבעלות / המוסד לוודא שהספק עומד בדרישות משרד הבריאות להכנת מזון ולאספקתו במוסדות החינוך” - הבעלות היא של משרד החינוך המפעיל את בא כוחו מכורח מכרז מנ. מ. והם אמונים על סעיף זה הכולל עמידה בדרישות משרד הבריאות והאספקה.”.

105. מסקירת הביקורת נמצא, כי במחלקה לשיקום ורווחה במינהל החינוך עוגן טופס בדיקת “ארוחה יומית לתלמיד בבית הספר” (“עריכת ביקור בבית ספר”). במסגרת הטופס נדרש הבודק לוודא מספר פרמטרים הנוגעים למערך ההזנה במוסד החינוכי הן ברמה התברואתית, לוגיסטית וכספית.

106. מסקירת הביקורת עולה, כי ישנם מוסדות חינוך רבים בהם העירייה לא ביצעה כלל ביקורת ולא בדיקת עמידה בהוראות משרד הבריאות ומשרד החינוך, כדלקמן:

- הזנה במועדוניות באחריות - אין כלל בקרה ו/או בדיקה. מחלקת גני ילדים
- הזנה בבתי ספר בחינוך - אין כלל בקרה ו/או בדיקה. מיוחד
- הזנה במוסדות חינוך - מבוצעת בקרה של עובדת המחלקה. כמו כן, תיעוד הבקרה מתועד במסגרת יו"א"א כסיכום פגישה ולא על גבי הטופס הייעודי שעוגן לכך עם רשימת הבדיקות.
- נמסר לביקורת על ידי עובדת המחלקה לרווחה חינוכית, כי היא ביצעה ביקורת ב 26 בתי ספר מתוך 30 (לווה בתיעוד חלקי).
- הזנה באחריות חברת יובל - מתבצעת בדיקה מדגמית באמצעות בוחן מקצועי (כ- 4 גני ילדים חינוך בחודש).
- מוגש דוח מסודר בגין כל בדיקה. הבדיקות כוללות בדיקת מעבדה של חיידקים במנות האוכל, בידי העובדות ומשטחי עבודה.
107. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "הביקורות על הוראות משרד הבריאות והחינוך מתבצעת באופן שוטף על ידי חברת מנ. מ. שקיבלה אחריות זו מטעם משרד החינוך. מנ. מ. שהיא בעלת האחריות המרכזית לוודא כי קיימת עמידה בנהלים ובכללים. מנ. מ. מציינת בפנינו לא פעם כי אופן ההתנהלות של עיריית תל אביב יפו בנושא זה הוא ראוי לציון ואינו דומה כלל לטיפול רשויות אחרות בנושא. לצד החברה, אנו מבצעים ביקורות שוטפות בבתי הספר ומעבירים סיכומים בכתב. אנו נבחן הבניית טופס ביקורת חדש שיכיל את שני המפסים בהם אנו משתמשים."
108. אחראית תחום מועדוניות גני ילדים ציינה בתאריך 16.9.15 שאין לה יכולת לבצע פיקוח בנושא ההזנה בגני ילדים. יש לה מזכירה ועוזרת ללא יכולת לבצע פיקוח וניהול. באחריותה כ- 400 מועדוניות. אין יכולת לבצע בקרה מתאימה ולא מבצעים פיקוח על נושא זה רגיש.
109. כתוצאה: לא מבוצע כלל פיקוח בשטח מטעם אחראית מועדוניות במחלקת גני ילדים במינהל החינוך. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "אין מזכירה וגם העוזרת הקיימת לא תקנית. מנהלת התחום מבצעת לעיתים ביקורים במועדוניות שאינם מיועדים לפיקוח בנושא המזון. יחד עם זאת יש לצייין כי במידה והיא נתקלת בבעיה הקשורה לנושא היא דואגת להביא לידיעת המפעיל ולדרוש טיפול לאלתר."
- דיווח לוטרינר**
110. יש חשיבות מהותית לבצע פיקוח ובקרה תברואתית אחר אופן ניהול מערך ההזנה במוסדות חינוך. לשם כך, נקבע בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, כי יש לדווח אודות מוסדות חינוך בהם מתקיימת הזנה לוטרינר העירוני.

111. בסעיף 3.2 ב' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", מחלקת החינוך נדרשת בתחילת שנת הלימודים להודיע לווטרינר הרשותי באילו מוסדות חינוך מתקיים מערך הזנה, כדלקמן: "אגף/מחלקת החינוך ידווחו בתחילת שנת לימודים לווטרינר הרשותי באילו מוסדות חתקיים הזנה כדי לאפשר פיקוח תברואתי נאות".
112. מסקירת הביקורת עולה, כי לא מועבר דיווח לווטרינר העירוני אודות מוסדות החינוך בהם מתקיימת הזנה, כדי לאפשר לווטרינר לבצע פיקוח תברואתי נאות.
113. הביקורת נוכחה, כי הלכה למעשה, הוטרינר העירוני אינו מעורב בפעולות פיקוח באופן שגרתו לבחינת מערך ההזנה במוסדות חינוך. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "הוטרינר העירוני או מי מטעמו מוזמן על ידינו לכנס הפתיחה לשוחח עם צוותי בית הספר. הוא מצרף לחוברת הכנס שמחולקת לכל בתי הספר את טופס דוח הביקורת שלו. אנו מעבירים בפתיחת שנה בכתב לווטרינר העירוני את רשימת בתי הספר המשתתפים בתכנית ההזנה".
114. מנהל מחלקת גני ילדים מסר לביקורת כי: "בהתאם לביקורת הועברה רשימה עדכנית של המועדוניות בגני הילדים לווטרינר העירוני".

פיקוח ווטרינר עירוני

115. בסעיף 5.1 ד' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "הוטרינר של הרשות המקומית יסייע במסגרת תפקידו בבחירת ספק ההזנה, יבדוק עם הוטרינר ברשות שבתחומה ספק המזון פועל את כל הקשור לרישוי פעילותו ויהיה שותף לפיקוח על מערך ההזנה במוסדות החינוך".
- עוד נקבע בסעיף 6, כדלקמן:
- "על הרשות המקומית לוודא שהוטרינר של הרשות המקומית יקיים פיקוח על מערך ההזנה במוסדות החינוך ברשות ובנוסף יבצע גם את הפעולות האלה:
- 6.1 בדיקת משנה מדגמית של כלי הרכב המובילים את המזון למוסדות החינוך באמצעות ביקורת קבועות וביקורת פתע (על פי הנהוג ברשות המקומית).
- 6.2 פיקוח שלא ייעשה שימוש בשאריות המזון להאכלת בעלי חיים.
- טיפול בדיווחי המוסד החינוכי במקרה של אירוע חריג, כגון אי-תקינות המזון או חשד לפגם בו.
- 6.4 סיוע לפיקוח התברואי של הרשות המקומית בהקפדה על אופן פינוי הפסולת ועל הניקיון".
116. מסקירת הביקורת עולה, כי במחלקת הוטרינריה עוגן טופס "דו"ח ביקורת תברואתית במוסדות חינוך שקולטים מזון מספק חיצוני באופן מלא ("קייטרינג")".
117. קטע מטופס הבדיקה שעוגן במשרד הוטרינר העירוני, מצ"ב ומסומן נספח ה'.
118. מסקירת הביקורת עולה, כי הוטרינר העירוני אינו מעורב בנושא ההזנה במוסדות חינוך ו/או באגף הרווחה, ולא מבוצעות ביקורות תברואתיות על ידיו. יתרה מכך, הוטרינר אינו מתעד באיזה מוסדות חינוך מתקיים מערך ההזנה.

119. המעורבות של הוטריונר העירוני מתבטאת בעיקר בבדיקת משנה של רכבים המובילים את מנות האוכל, במידה והרכבים עוברים דרך הוטריונר (ראה בהרחבה פרק בנושא להלן).

120. הוטריונר העירוני מסר בהתייחסותו לממצאי הביקורת כי:

- א. "נושא ההזנה במוסדות חינוך אינו בתחום אחריותו הסטטוטורית.
 - ב. הוראות חוזר מנכ"ל משרד החינוך אינן מחייבות אותו.
 - ג. בעבר הייתה מעורבות של אגף הפיקוח התברואנים והוטריונר העירוני בנושא הזנה במוסדות חינוך. מעורבות נבעה מאחריות ציבורית כעובדי עירייה לשלומם של תלמידי העיר ולא מחובה סטטוטורית.
 - ד. חוסר הסמכויות החוקיות פגעו ביכולות לבצע את מה שמצאו לנכון והביאו לפניה לשירות המשפטי שקבע שאין צורך במיפול נוסף של המחלקה הוטריונרית.
 - ה. למרות קביעת היועצת המשפטית המשיך אגף הפיקוח מתוך מחויבות לשלום התלמידים לבצע אין ספור פעולות שתרמו לשמירה על רמת התזונה. בהם בדיקה מרם שיווק של ספקים שהגיעו לבדיקת ווטרינר, הדרכת צוותים בבתי ספר בתחילת כל שנה, מתן יעוץ למארגנים לגבי ספקים של מזון והשתתפות בתהליכי מכרז.
 - ו. לאור העיסוק הנוסף והמתיש פנו התברואנים לארגון העובדים בטענה שהם מועסקים בתחום חדש שאינו בתחום עיסוקם, המיפול בו נעשה כשירות. הנחיית יו"ר ארגון העובדים לתברואנים מתאריך 11.6.2013 הייתה להפסיק את פעילותם לאלתר, 'עד להודעה חדשה יש להקפיא את הפעילות שמפורטת במסמך שלך'."
 - ז. במכתבה של סגנית ליועץ המשפטי בעירייה לוטריונר העירוני מתאריך 22.11.2012 כתבה כי: "בגני הילדים חותמים העמותות הפרטיות ועמותות ההורים על כתב התחייבות מול הרשות המקומית להפעיל המועדון. כחלק מתנאי ההתחייבות, אנו מחייבים אותם להציג אישור וטריונרי או אישור ממשרד הבריאות על מזון של חברת הקייטרינג שמועסקת על ידם. לעניות דעתי דרישה זו ממלאה אחר הוראות חוזר מנכ"ל משרד החינוך ואיני חושבת שיש צורך בבדיקה נוספת על ידך. 2. בבתי ספר מופעלות המועדונים על ידי חברות פרטיות באמצעות הניהול העצמי- יובל חינוך. אני בטוחה שגם יובל חינוך מחייב את המפעילים להציג אישור כנדרש בכל הנוגע למזון המסופק על ידם, וכעומד בתנאי חוזר מנכ"ל משרד החינוך. בכל מקרה נראה לי, כי הפיקוח צריך להיות על הספק...."
- סגנית ליועץ המשפטי בנושא רווחה מסרה בנושא זה לביקורת, כי: "הוראות חוזר מנכ"ל משרד החינוך העוסקים בפרק הזנה דנים במסגרת חוק יום לימודים ארוך שאינו חל בעיר תל אביב-יפו, למעט בדרום העיר בבתי ספר בלבד. על ביצועו אמונה המחלקה לרווחה חינוכית ושם עומדים בתנאים של חוזרי מנכ"ל אחד לאחד, משרד החינוך שותף לכל התהליך.

בגני הילדים העירוניים קיימים מפעילים פרטיים, לאחר שעות הלימודים הפורמליים שעליהם למעשה אין שום הנחיות ולכן הרשות המקומית היא זו שקובעת את תנאי ההתקשרות עם המפעיל.

בנסיבות העניין בחרה הרשות המקומית את התנאים שרלוונטיים מבחינת ניהול ויכולת אכיפה של המחלקה לגני ילדים אשר באים לידי ביטוי בהסכם התקשרות שעליהם חותמים המפעילים. כאשר מגיעה פנייה לאיכות האוכל מצד ההורים מיד נעשה בירור עם המפעיל ע"י המחלקה."

בדיקות משנה לרכבים המובלים מנות אוכל

121. בסעיף 6 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"על הרשות המקומית לוודאי שהוטריר של הרשות המקומית יקיים פיקוח על מערך ההזנה במוסדות החינוך ברשות ובנוסף יבצע גם את הפעולות האלה:

6.1 בדיקת משנה מדגמית של כלי הרכב המובילים את המזון למוסדות החינוך באמצעות ביקורות קבועות וביקורות פתע (על פי הנהוג ברשות המקומית)."

122. הוטריר העירוני חותם על אישור תעודת ההובלה לאחר שבדק את הטמפרטורה ברכב השינוע, תעודת ההובלה, מועד יציאת הרכב מהמפעל וכד'.

123. מסקירת הביקורת עולה, כי ישנן חברות קייטרינג ושינוע מזון שכלל לא עוברות לבדיקות משנה ופיקוח אצל הוטריר העירוני.

124. לשם המחשה: בתאריך 17.9.15 רק חברות הקייטרינג הבאות הגיעו לצורך בדיקה בוטרירניה: מב., ע., ת. בע"מ וק..

125. ספקי המזון "פ.", "ק. כ.", "ת.מ. בע"מ", "פ.", "ט.", "ג. בע"מ" ואחרים - כלל לא הגיעו לביצוע בדיקות אצל הוטריר העירוני בתאריך 17.9.15 ובימים שלאחר מכן שהביקורת דגמה.

126. מנכ"לית חברת יובל חינוך מסרה כי "ביום 17.9.15 עברו גם חברות הקייטרינג ל. ומג. דרך הוטריר העירוני כנדרש עפ"י המכרז והסכם התקשרות עם יובל חינוך. רצ"ב עותקים..."

127. הביקורת נוכחה, כי בעלי התפקידים במוסדות החינוך, כלל לא בודקים שקיימת חותמת הוטריר.

128. תעודות "בדיקת המשנה" כפי שמבוצעות בוטריר, כלל לא מתועדות ועותקים מהתעודה הנשארים במחלקה הוטרירנית נזרקים ואינם נשמרים.

129. הביקורת נוכחה, כי במידה וספק מזון עובר דרך יחידת הוטרירניה לקבלת אישור, מוטבעת חותמת בלבד ללא חתימה של הוטריר העובד, וללא ציון תאריך ושעת הבדיקה.

130. להלן דוגמה לתעודת בדיקה במסגרת "בדיקת משנה" של השירות הוטרירני, ראה נספח ו':

בבדיקת טמפרטורה בודדת שביצעה הביקורת בעת הגעת רכב המוביל מנות אוכל לתחום תחנת הבדיקה הוטרירנית מספק המזון "מב." בתאריך 16.9.15 - נמצא כי טמפרטורת המנות הינה 55.5 מעלות בעוד הטמפרטורה המינימאלית הקבועה בהוראות משרד הבריאות ומשרד החינוך הינה 70 מעלות (ראה בהרחבה פרק בנושא טמפרטורת מנות האוכל להלן).

131. במקרה זה, הוטרירנר אישר את "בדיקת המשנה", והרכב המשיך לחלוקת המנות במוסדות החינוך.
132. לא הוצג ולא דווח על מקרים חריגים אחרים בבדיקות משנה המבוצעות בשטח הוטרירנר.
133. להלן תמונות מבדיקת הטמפרטורה על ידי הביקורת בתאריך 16.9.15, כדלקמן:

134. מוביל מנות המזון, שהגיע לבית ספר שורשים מטעם הספק "ט.ט.", מסר לביקורת, בתשובה לשאלתה, כי הוא מגיע מדי יום מחולון ואינו עובר דרך תחנת בדיקה וטרינרית עירונית.

משוב על שביעות רצון מהמזון

135. בסעיף 5.3 ד' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"הצוות יקבל משוב מהתלמידים ומההורים על שביעות הרצון מהאוכל: הטעם, האסתטיקה, הכמות, המגוון, צורת ההגשה, הניקיון וכו'. הצוות יהיה מעורב בניהול הקשר עם הספק ובהתאמת השירות לצרכים ולדרישות של ההורים והתלמידים."

136. מסקירת הביקורת עולה, כי לא בוצע בעיריית תל אביב-יפו סקר שביעות רצון מהתלמידים וההורים כמצוין בחודר מנכ"ל משרד החינוך. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה: "ניקה לתשומת לבנו ונקדם את הנושא בשנת הלימודים הבאה". מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "בסוף יוני 15.6.15 נערך סקר שביעות רצון של הורים בגני הילדים ברובע 1 ו-4. תוצאות הסקר העלו חוסר שביעות רצון מהמזון המוגש במועדוניות. ברובע 1 הציון לאיכות האוכל 2.98 מתוך 5, ברובע 4 הציון 3.07 מתוך 5, ציון זה נחשב נמוך."

שטיפת ידיים לפני הארוחה

137. בסעיף 5.4 ג' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "אורחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן: "יש להקפיד על כללי היגיינה לפני הארוחה ואחריה ולהנחות את התלמידים לשטוף ידיים לפני הארוחה ואחריה."

138. הנחיות דומות ניתנו בסעיף 6ג למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005, כדלקמן: "המורים/מחנכים ידאגו לרחיצת ידיים של הסועדים לפני האכילה."

139. בסיוור שהביקורת ביצעה במספר גני ילדים ובתי ספר נמצא, כי אין הקפדה בגני ילדים ובתי ספר לשלוח את הילדים לרחיצת הידיים טרם ניגשים לארוחת הצהריים.

140. נוכחנו, כי הילדים אוכלים את מנות האוכל זאת לאחר שידיהם מלוכלכות ממשחק בחצר המוסד החינוכי.

141. העובדה כי הילדים לא שוטפים ידיים נעוצה בין היתר, במקרים שנדגמו, בכך ששלב הארוחה נעשה במהלך שיעור וכחלק מהשיעור ללא הקצאת זמן נפרד במערכת השעות. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "הנושא אכן בעייתי ועולה מטעמינו הן בכנס והן במהלך הביקורות בבקשה להקפיד על הנושא". מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "הנחייה בנושא נטילת ידיים תודגש במסגרת ההנחיות למפעילים בפורום מפעילים."

זמן הארוחה

142. בסעיף 5.4ד' בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, תשע"ג/7(א), כ"א באדר התשע"ג, 03 במרץ 2013, בנושא "ארוחות חיים במוסדות חינוך", נקבע בין היתר, כדלקמן:

"יש להקצות די זמן לארוחה. הזמן המומלץ הוא 20-30 דקות. יש לקבוע את זמן הארוחה במועד מוגדר ולשלב במערכת הצלולים של המוסד החינוכי. מומלץ שמועד זה יהיה לאחר ההפסקה ולפני השיעור. כך תהיה האכילה וינוחה יותר, יהיה פיקוח על מהלכה ועל פינוי הפסולת והשארייות, והשיעור שלפני הארוחה לא "יגלוש" לזמן הארוחה."

143. בנספח 7 לחוברת "לאכול ולגדול מדריך הזנה לילדים ובני נוער משרד הבריאות" נקבע, בין היתר, כדלקמן:

נספח 7:

שעות מומלצות להגשת המזון/ הארוחות

חשוב לפזר את הארוחות במשך היום בהתאם לצורכי האכילה של הילדים. משך הזמן בין הארוחות משתנה בהתאם ליכולת האכילה של הילד וגילו.

להלן לוח מומלץ לשעות ארוחות לאורך היום:

מנחה	צהריים	ביניים	בוקר	גנים, מעונות, משפחתונים
15:30	13:00-12:15	10:30-10:00	8:45-7:30	

144. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "אין אפשרות לקיים את ההמלצה לגבי שעות מתן הארוחה (12:15) - (13:00). בשעות אלו נמצא בנן צוות הבוקר. ארוחת הצהריים מוגשת במסגרת המועדוניות בלבד, שמתחילה בשעה 14:00. לפיכך הארוחה במועדוניות מוגשת בשעה 14:10".
145. מסקירת הביקורת עולה, כי בחלק מבתי הספר התלמידים אוכלים במהלך השיעור בעיתוי שהינו לשיקול דעת המורה המלמד. לא מוקצה לארוחת הצהריים זמן ייחודי במסגרת לוח הצלצולים של תכנית הלימודים, כך שזמני הארוחה יתוחמו בפתיחה וסיום על ידי צלצול וזמן הארוחה יהיה מופרד מהמהלך האינטגרלי של השיעור, כמצוין בחוזר מנכ"ל משרד החינוך ומשרד הבריאות.
146. בנוסף, שעת הארוחה לעיתים מאוחרת (שיעור אחרון במהלך יום הלימודים). הנ"ל מקבל משנה תוקף לגבי ילדים צעירים בשכבות א'-ב'.
147. נצפה, כי בבית ספר דיזנגוף במועד הסיור של הביקורת בתאריך 14.10.15 - תלמידים בשכבות הגיל א'-ב' לא קיבלו זמן לאכילת ארוחת צהריים עד לשעה 14:00, במהלך השיעור ה-7 והאחרון במערכת הלימודים לאותו היום.
148. תלמידים העידו בפני הביקורת, בסמוך לתחילת ארוחת הצהריים ביום ביקור הביקורת בבית הספר, כי הינם רעבים בשעה זו. בגני הילדים שנבדקו הארוחה מתבצעת בעיתוי מופרד ממהלך הפעילות השוטפת.
149. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "אנו מבקשים להקצות זמן מיוחד לנושא. הנושא אכן לא תמיד מקבל התייחסות נאותה על ידי בתי הספר. נמשיך להקפיד על הדגשת חשיבות הנושא ואף נקיים פגישה ייעודית עם מחלקת הגיל על מנת לבקש את סיועם בנון".

התאמת מספר המנות למספר התלמידים

150. יש חשיבות שמספר המנות המתקבל מספק האוכל יהיה תואם למספר המנות שהוזמנו ונרשמו על ידי התלמידים. הביקורת איתרה מקרים חריגים בהם סופקו מספר מנות אוכל בחוסר, ביחס למספר התלמידים הזכאים והכמות שהוזמנה. כך שילדים ששילמו והיו רשומים, לא זכו לקבל ארוחה -
- במקרה אחד, התברר כי היה מחסור של 32 מנות אוכל בבית ספר "שורשים", בתאריך 11.10.15.
 - במקרה אחר נמצא, כי בתאריך 3.8.15 התקבלו בגן הילדים גן מכחול (ספק - א. ס.) 22 מנות בעוד בגן הילדים שוהים במועד הביקורת 28 תלמידים.
- על מנת, להתגבר על החוסר במנות במקרה זה, הגנת האחראית, פירקה את מנות העוף למספר מנות קטנות.
151. לגבי מזון שמגיע בצורה מרוכזת לא במגשיות נטען במספר גני ילדים כי לעיתים קיים חוסר במרכיב הברשר במנה, בעוד שרכיבים אחרים מסופקים בכמות נאותה. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "כפי שציינו, בתחילת השנה המערכת האינטרנטית של ממנ. מ. לא הייתה תקינה ובתי הספר עדכנו בפקסים ובמיילים ולכן קרתה התקלה. זהו מקרה קיצוני ולא שיגרת. בעת זו של השנה אין תקלות מסוג זה".

152. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "לאור התלונות לגבי מספר המנות המפעיל 'א. ס.' החל להעסיק בתחילת תשע"ז עובד מטעמו המוצמד לחברת הקייטרינג מידי יום ותפקידו לפקח על מספר המנות וההקצאה לכל כיתת מועדונית."

153. הוצג לביקורת, כי מערכת הזמנת מנות אינטרנטית בהפעלה של מ. קרסה. על כן, כל ההתקשרות בין מוסדות החינוך לספקי המזון מבוצעת באמצעות גיליונות אקסל ומיילים. במידה ובעל תפקיד אינו קורא מייל - יש השפעה על מספר המנות המוזמן. דבר הגורם לפערים במספר המנות המתקבלים בבית ספר למספר הרשומים, בעיקר בחודשים סמוך לתחילת שנת הלימודים.

מצעית להנחה על השולחן

154. בסעיף 4.3.1 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן:

"כל תלמיד יקבל מדי יום:

- מצעית (פלייסמט) להנחה על השולחן;

- מפית מנייר סופג דו-שכבתי (20x20 ס"מ לפחות) לניגוב הידיים;

- סכו"ם אישי חד-פעמי מפלסטיק קשיח באיכות טובה."

155. במדגם שערכה הביקורת במספר גני ילדים ובתי ספר לא הונחו פלייסמנטים לתלמידים על השולחנות.

כלים חד פעמיים

156. בסעיף 4.3.3 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן:

"באספקה בתפוזרת יסופקו, בנוסף לציוד הנלווה שצוין לעיל, צלחות חד-פעמיות איכותיות (בקוטר 20 ס"מ לפחות), צלחות קטנות לסלט וכפות הגשה."

157. בסיוור שהביקורת ערכה במספר גני ילדים – לא נמצאו חריגים.

פתיחת ציודניות לפני הארוחה

158. בסעיף 5.1 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן: "באחריות צוות הגן לוודא שהציודניות לא ייפתחו אלא סמוך לארוחה."

159. הנחיות דומות ניתנו בסעיף 9 למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005, כדלקמן: "המארוזים (ציודניות, תרמופורטים) יישארו סגורים עד להגשה."

160. בסיוור פתע שהביקורת ערכה במספר גני ילדים ובתי ספר - לא נמצאו חריגים.

161. יחד עם זאת נמצא, כי בבית ספר דיזינגוף הקרטונים עם מנות האוכל נשמרים בחצר בית הספר ללא השגחה. במקרה זה בעלי חיים יכולים להגיע למזון ללא הפרעה ו/או התחממות יתר של מנות האוכל על ידי קרני השמש. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי: "בית ספר דיזינגוף תיקן את התקלה והכניס את המזון לאולם."

162. להלן תמונה להמחשה:

השמדת יתרונות מזון

163. בסעיף 5.5 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשע"ד/7(א), א' אדר ב' התשע"ד, 03 במרץ 2014, בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן: בסעיף 5.6 בחוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא "תכנית הזנה ברשויות המקומיות" נקבע, כדלקמן: "אין להוציא אוכל מהגן. תלמיד היוצא רשאי לאכול לפני יציאתו הביתה. תלמיד שאינו מניע לגן אינו רשאי לקבל הזנה."

164. בסיוור פתע שהביקורת ערכה נמצא כי ב- 8 מתוך 9 מוסדות חינוך שנדגמו, שאריות של אוכל נמסרות באופן שוטף וקבוע בסוף היום לצד ג'. בנוסף, ב- 2 גני ילדים מגשיות אוכל שלא נצרכו ביום חמישי של השבוע החולף היו במקרר ביום א' בתחילת השבוע העוקב. לאור הערתנו המגשים נזרקו באופן מידי.

165. המזון נמסר לדברי צוות המוסד החינוכי לידי אנשים נזקקים ו/או משפחות התלמידים, שמגיעים באופן קבוע למוסד החינוכי ולוקחים את המזון, בניגוד להנחיות משרד החינוך. מנהל מחלקת גני ילדים מסר לביקורת כי: "הנושא יחודד בהנחיות למפעילי המועדונים."

טמפרטורת המזון

166. בסעיף ד' 1 ו- 2' למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005 נקבע בין היתר, כדלקמן:

"מזון חם יוחזק בטמפרטורה פנימית של לפחות +70 מעלות צלסיוס.

מזון קר יוחזק בטמפרטורה פנימית של תעלה על +5 מעלות צלסיוס."

167. בסעיף ה' 8' למסמך משרד הבריאות נקבע בין היתר, כדלקמן:

"אין לקבל מזון שלא במארו ובטמפרטורה לא מתאימה:

א. מזון חם - בטמפרטורה פנימית של לפחות +70 מעלות צלסיוס.

ב. מזון קר - בטמפרטורה פנימית של תעלה על +5 מעלות צלסיוס."

168. במדגם שהביקורת ערכה ב- 5 גני ילדים, בכל המקרים טמפרטורת המזון טרם הגשת המזון לילדים לא תאמה להנחיות, כדלקמן:

הגן הצהוב רח' שפינוזה 10 19/7/15	הגן האדום רח' שפינוזה 10 19/7/15	גן אנטיגונוס רח' אנטיגונוס 27/7/15 (5 גנים במתחם)	גן מכחול (אפטרסקול) רש"ז אשכול המערכה 25 3.8.15	גן סער כז' אביב תורה	בית ספר אנוך	בית ספר און	בית ספר שורשים
שניצל - 44 מעלות פתיתים - 47 מעלות.	שניצל - 45 מעלות פתיתים - 52 מעלות. גזר מבושל - 48 מעלות.	מגש שניצל - 39.5 מעלות. תפוח"א - 47 מעלות. אפונה - 46 מעלות. עוף - 46 מעלות.	עוף שוקיים - 58.5 מעלות. קוסקוס - 55 מעלות.	עוף שוקיים - 45 מעלות. פתיתים - 40 מעלות. אפונה - 51 מעלות.	קציצות בשר - 42 מעלות אורז - 44 מעלות. אפונה - 45 מעלות.	קציצות בשר - 43 מעלות.	קבב, אפונה ופתיתים - 49 מעלות.

169. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "חשוב לנו להדגיש כי הממצאים מראים כי גם במועדוניות בהם יש פיקוח על המזון (מועדוניות יובל חינוך), עדיין טמפרטורות המזון אינן תקינות. ממצא זה מדגיש את הבעייתיות בשיטה של הזנת ילדים באמצעות חברות קייטרינג המרוחקות מהגנים ואשר עובדות בהיקפים של אלפי מנות ביום."

170. מבדיקות שבוצעו על ידי בודק מוסמך מטעם חברת יובל חינוך במוסדות חינוך נמצא, כי 7 מתוך 8 בדיקות שבוצעו בשנת 2015 והועברו לעיון הביקורת, טמפרטורת המזון לא הייתה תקינה ולא בהתאם להנחיות משרד החינוך ומשרד הבריאות.

171. להלן דוגמה מדוח בודק מטעם חברת יובל חינוך שבוצעה בתאריך 15.5.15 במוסד חינוכי, כדלקמן:

טבלת ממצאי הביקורת

מס'	המסא	ממצאים	המלצות
1	ניקיון והיגיינה	אין הערות.	
2	כמות המזון	ראה פירוט בטבלה בנספח ב'.	
3	הגשת הארוחה	אין הערות.	
4	טמפרטורת המזון החם בפתיחת הטרמפורט בשעה 14:00	שיפודי עוף - 52.3 מעלות צלזיוס - לא תקין. אורז מאודה - 61.2 מעלות צלזיוס - לא תקין. שעועית ירקה - 54.2 מעלות צלזיוס - לא תקין.	לחייב את הספק לספק את המזון החם בטמפרטורה המוכתבת בתקנות משרד הבריאות, שלא תפחת מ- 65 מעלות צלזיוס בפתיחת הטרמפורט.

גם בבדיקת הוטרניר בתחנת משנה נמצא הבשר בטמפרטורה נמוכה (ראה ס' 134).

172. מנכ"לית חברת יובל חינוך מסרה כי: "נושא הטמפרטורה ידוע לחברה. לפיכך, הספקים מחויבים לעבוד מידי יום אצל הוטרניר העירוני הדוגם את טמפ' המזון בטרמפורטרים המסופקים למועדוניות הגן. בנוסף, החברה מעסיקה יועץ בקרת מזון המבצע מידי חודש בחודשו ביקורת פתע ב-4 מועדוניות גן המייצגות 4 ספקים ובמסגרתם נבדקת בין היתר, טמפרטורת המזון. הנושא מבוקר באופן שוטף והדוק במטרה לספק המזון בטמפ' הנדרשת."

יומן קבלת מזון

173. בסעיף ה'6' למסמך הנחיות להזנה של משרד הבריאות במוסדות חינוך, בתי ספר וגני ילדים מתאריך 23.5.2005 נקבע בין היתר, כדלקמן: "האחראי ינהל יומן בו ירשם: תאריך ושעת קבלת המזון, התפריט, הטמפרטורה במד חום מינימום/מקסימום."

174. מסקירת הביקורת עולה, כי לא מנוהל יומן כאמור באף מוסד חינוכי שהביקורת דגמה. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "בנושא רישום שעת ההגעה - בגן ילדים אין בעל תפקיד ייעודי האחראי לנושא זה. המזון מגיע בשעות הבוקר כאשר צוות המועדונית אינו נמצא ומגיע רק בשעות הצהריים. לגבי בדיקת הטמפרטורה בעת פתיחת הצידינית - נוסף דרישה זו לכתב ההתחייבות מול המפעילים. כולל ציוד מדידה והנחיית הצוותים לבדיקה ורישום יומן."

הזנה בגני ילדים ובתי ספר ביום לימודים ארוך

175. בסעיף 2א(א) לחוק "ארוחה יומית לתלמיד, התשס"ה 2005" נקבע, בין היתר, כי בגן חובה ובבית ספר יסודי שהוחל בהם יום חינוך ארוך תינתן ארוחה יומית לתלמידים, כדלקמן:

"2א.א) בגן חובה ובבית ספר יסודי שהוחל בהם יום חינוך ארוך, ... תינתן ארוחה יומית לתלמידים בימים שבהם מתקיימות במוסד החינוך שמונה שעות לימוד לפחות ובמוסדות חינוך שבהם מיושמת התכנית - בימים שבהם מתקיימות במוסד החינוך שבע שעות לימוד לפחות; מתן הארוחות יחל לא יאוחר מיום א' בחשוון בכל שנת לימודים."

176. מסקירת הביקורת עולה, כי בגני ילדים המופעלים במסגרת בתי ספר שאושרו ליום לימודים ארוך - משרד החינוך מממן הזנה רק לתלמידים בשכבות גיל א' ועד ו'. גני הילדים הלומדים באותם כיתות במסגרת "חטיבה צעירה" (תלמידי גני ילדים נמצאים במסגרת אחת עם תלמידי כיתה א' ולומדים באותה כיתה) לא מקבלים מימון הזנה ממשרד החינוך, על אף האמור בהוראות סעיף 2א(א) לחוק ארוחה יומית לתלמיד. במקרים אלה תלמידי גני ילדים רק מסתכלים על התלמידים מכיתות א', הלומדים באופן פיזי איתם באותה כיתה, ואוכלים, למרות שהם באים מאותן משפחות ורקע סוציאלי ובחלק מהמקרים אף אחים.

177. כמו כן, במקרים בהם חטיבת הביניים היא חלק מבית ספר היסודי, תלמידים שהיו זכאים לארוחה במהלך שנות הלימוד בכיתות א'-ו', מופסקת זכאותם מכיתה ז' ואילך.

178. נמסר לביקורת על ידי מנהלת המחלקת לרווחה חינוכית, כי פנתה לגורמים במשרד החינוך (בתאריכים: 31.10.11 ו-23.7.13) בבקשה לתקצב הזנה בגני ילדים בבתי ספר שאושרו ליום לימודים ארוך. נמסר לביקורת, כי הבקשה לא צלחה מהנימוק, כי התקבלה החלטה פנימית במשרד החינוך לתקצב רשויות במצב סוציו אקונומי 6 ומטה (עיריית תל אביב-יפו ברמה 8) למעט הסדר חלקי ב-3 בתי ספר בעיר תל אביב-יפו.

179. מבדיקת הביקורת במערכת "מיתר" לחודש 7/15 עולה, כי משרד החינוך מממן בקוד 160 "הזנה יוח"א" כמצוין בקובץ "מוכרים" הזנה בגני ילדים ברשויות אחרות, כדלקמן:

רשות מקומית	סמל מוטב	קובץ מיתר	מספר גנים
עיריית י.	10430007	מוכרים	85 גני ילדים מתוקצבים הזנה
עיריית ר.	10485001	מוכרים	9 גני ילדים מתוקצבים הזנה

180. הביקורת יצרה קשר עם המנהל היחידה לתכניות משלימות למידה (אחראי הזנה במשרד החינוך במסגרת יוח"א) בתאריך 9.12.15 במהלכה נמסר לביקורת, כדלקמן:

"ההזנה חלה על כל גני יוח"א ע"פ החוק ועל גני הבעלויות של מעיין וחינוך העצמאי הנמצאים באזורים זכאי יוח"א. בגני צו יוח"א נקבע עד לרשויות באשכול למ"ס 6. הייתה לנו טעות בח"א לעניין גני רשתות וזה בהליך תיקון."

181. נמסר לביקורת על ידי מנהלת רווחה חינוכית, כי כל הגנים שבתחום אחריותה (14 גני ילדים, חלקם גני ילדים בחטיבות צעירות) נמצאים בשכונות שיקום, במסגרת יוח"א.

הביקורת מציינת, כי התייחסות לאזור יפו ושכונות שיקום שהוגדרו על ידי מדינת ישראל, באופן דומה לשכונות בצפון העיר, כמו גם העובדה, שתלמידי גני חובה הלומדים באותו מבנה ואותה כיתת לימוד (שיטת "חטיבה צעירה") לא מקבלים מנת אוכל בדומה לתלמידי כיתה א' (כאמור לעיל לעיתים מדובר באחים) - אינה משקפת את המציאות ופוגעת בילדים נזקקים אלה שלהם יש חשיבות רבה לספק ארוחה חמה. הנ"ל מקבל משנה תוקף לאור העובדה שהוראות החוק אף קובעות זכאות. מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה כי קיימה שיחת הבהרה נוספת לפיה אין זכאות בחוק עבור חטיבות צעירות.

כללי

182. מערך ההזנה לתלמידי העיר במסגרת מוסדות חינוך ומועדוניות מנוהל כאמור במספר מחלקות וגורמים שונים ובכלל זה: חברת יובל חינוך, מחלקת לרווחה חינוכית, מחלקת מועדוניות בגני ילדים ובאופן עצמאי על ידי מוסדות החינוך מיוחד.

183. הביקורת מצאה חוסר אחידות מהותי באופן הטיפול וניהול מערך ההזנה כפי שמבוצע על ידי כל אחד מהגורמים השונים בעירייה. (חברת יובל חינוך, המחלקה לרווחה חינוכית מחלקת מועדוניות בגני ילדים, מוסדות החינוך המיוחד).

184. הביקורת נוכחה, כי הטיפול כפי שמבוצע במסגרת חברת יובל חינוך מקיף וכולל הוצאת מכרז פומבי לאספקת ארוחות למועדוניות. בשנת 2014. במסגרת המכרז נבחרו 4 ספקים מזון. לחברת יובל חינוך

תיעוד והסכמים עם ספקי המזון, העסקת תברואן מוסמך המבצע בדיקות מדגמיות במזון המוגש לילדי הגן, ומפיק דוחות בדיקה מסודרים. החברה מבצעת כנס שנתי בו נמסרות הנחיות למוסדות החינוך שבאחריותה.

185. לשם השוואה, במחלקת גני ילדים ובבתי ספר בחינוך מיוחד כלל לא מבוצע פיקוח עירוני ולא מבצעות בדיקות לבחינת מערך אספקת המזון לגני הילדים שבתחום אחריות העירייה, ללא הדרכה של צוות מוסדות החינוך וכד'. מנהל מחלקת גני ילדים מסר כי: "עד כה לא הוגדר תחום האחריות של המחלקה לגני ילדים לגבי הפעלת המועדוניות אלא כגורם מתווה מדיניות, אך לא כגורם אחראי ומפקח. במידה ויוחלט כי על המחלקה לגני ילדים לפקח באופן ישיר על ההזנה בכלל המועדוניות כפי שמתאר דוח זה, אזי על העירייה לבצע הגדרה מחודשת לתחום המועדוניות, העסקת בעלי תפקידים ייעודיים בתקן עירוני והקצאת תקציב הפעלה לביקורות כגון ביקורת מהנדס מזון, בדיקות מעבדה ועוץ דיאטני".
186. לא ניתן הסבר מספק לחוסר האחידות.

לתשומת לב:

התייחסויות המבוקרים ואחרים לטיטת ממצאי הביקורת בשלב אימות הממצאים, מצורפות לדוח בפרק הנספחים, ומהוות חלק בלתי נפרד מדוח הביקורת. הנספחים להתייחסויות (אם צורפו) שמורים במשרד מבקר העירייה.

נספח א - התייחסות המחלקה לרווחה חינוכית מתאריך 14.2.2016.

נספח ב - התייחסות הוטרנר העירוני מתאריך 15.2.2016.

נספח ג - התייחסות חברת יובל חינוך מתאריך 23.2.2016.

נספח ד - התייחסות המחלקה לגני ילדים מתאריך 29.2.2016.

מסקנות

187. חוקים שונים, חוזרי מנכ"ל משרד החינוך, משרד הכלכלה, דו"ח מבקר המדינה - קובעים את מסגרת התנהלות נושא ההזנה במוסדות חינוך ברחבי העיר. הנושא חשוב וכולל היבטים בריאותיים של איכות המזון, היותו ראוי למאכל, הרכבו, טריותו, תחולת ויטמינים ורכיבים תזונתיים חשובים ועוד. הרגולציה מצביעה על הרשות המקומית כאחראית לביצוע הארוחות לתלמידים.

צוות תפעול למערך ההזנה

188. היעדר הנחיות ברורות ממינהל החינוך באשר לאופן הטיפול בנושא הזנה לכלל הגורמים המטפלים בנושא, גורם לחוסר אחידות משמעותי באופן הטיפול במערך ההזנה בין חברת יובל חינוך, המחלקה לרווחה חינוכית, מחלקת גני ילדים ומחלקת חינוך מיוחד.

189. במינהל החינוך מונתה מנהלת צהרונים ומזכירה לטיפול בנושא הצהרונים כאשר כמות הצהרונים בעיר (בעבר) עמדה על כ- 45 צהרונים. נכון למועד הביקורת, בשנת 2016, מצויים ברחבי העיר כ- 383

- צהרונים המתנהלים במוסדות החינוך (מתוכם כ 70 הועברו לטיפול חברת יובל חינוך) ללא שינוי במצבת כוח האדם למרות הגידול במשימות.
190. הביקורת סבורה כי במדור מועדוניות קיים חוסר בתקנים לטיפול בנושאים הרבים הכרוכים בנושא ההזנה ועריכת בקרה שוטפת על הפעילות. הנ"ל מקבל משנה תוקף, לאור מסקנות והמלצות בדוח מבקר המדינה בנושא מועדוניות שנערך בתל אביב-יפו, בו קבע המבקר, בין היתר, כי נושא המועדוניות הינו בתחום אחריות העירייה והעירייה אינה מפקחת דיה על פעילות המועדוניות.
191. בבתי הספר לא מונה צוות המהווה גורם ייחודי לטיפול בנושא הזנה, כנדרש בחוזר מנכ"ל משרד החינוך. הביקורת נוכחה, כי בד"כ התפקיד מתבצע כתפקיד נוסף לפעילות השוטפת של המזכירה, אינו מתוגמל בשעות למרות שכרוך בפעילות שוטפת של גביית כספים, קשר ובקרה יום יומית עם חברות הקייטרינג. הטיפול בהזנה מתבצע כפעילות משנית שנכפתה על בית הספר.

כנס פתיחת שנה

192. לא נערך כנס למפעילי מועדוניות בגני ילדים בתחילת שנה למתן הנחיות והוראות כנדרש בחוזר מנכ"ל משרד החינוך. יודגש, כי בצהרונים המופעלים על ידי חברת יובל חינוך ובבתי ספר במסגרת מחלקת רווחה חינוכית נערך כנס פתיחת שנה.
- הביקורת סבורה, כי יש חשיבות לקיים כנס פתיחת שנה בשיתוף נציגי המפעילים, נציגי מוסדות החינוך, וטרינר עירוני, נציגי מטה מינהל החינוך במטרה להעביר את ההנחיות בצורה ברורה, עדכונים משנה לשנה, תיאום ציפיות ועוד.

הזנה לילדים בחינוך מיוחד

193. למרות העובדה שבתי הספר לחינוך מיוחד, אינם פועלים בשיטת ה"ניהול העצמי", הם מתנהלים בנושא הזנה (שבמימון משרד החינוך), באופן עצמאי לחלוטין, ואף אינם מונחים על ידי מינהל החינוך בנושא זה כלל. מהממצאים עולה כי לגורמים המטפלים באותם בתי ספר, אין הכרות מספיקה עם הנושא ועם הוראות החוק, חוזרי מנכ"ל וכדומה.

התקשרות עם ספק מזון

194. בחלק מההתקשרויות של צהרונים עם ספקי קייטרינג (בבתי ספר לחינוך מיוחד ובצהרונים/מועדוניות המתנהלים בגני ילדים) נמצא, כי לא נחתם ולא עוגן חוזה התקשרות, בניגוד לנוהל עבודה תקין.
195. בבית ספר לחינוך מיוחד "אנוך" ההתקשרות עם ספק המזון נעשתה בע"פ ללא כל מסמכי התקשרות. כמו כן למרות שנמסר שהמזון מגיע מקייטרינג "ע." חשבונות שהוצגו לביקורת נשאו שם של אדם פרטי בניגוד לבהלי התקשרות תקינים.

196. בדיקת רישיון עסק לחברות הקייטרינג אינו בהיר דיו לגורמים העוסקים.
- נדגם מקרה בו ההתקשרות בוצעה עם ספק קייטרינג ללא רישיון עסק.
 - מנהל מחלקת גני ילדים מסר לביקורת, כי לא היה ידוע למחלקה על הצורך לקבל רישיון עסק של קייטרינג.
 - מנהלת מחלקת רווחה חינוכית מסרה לביקורת, כי לדעתה הגורם האחראי לבדיקת רישיון עסק הוא החברה המפעילה מטעם משרד החינוך.
197. נדגמו 2 מקרים בהם ההתקשרות בוצעה עם ספק קייטרינג ללא "תעודת יצרן" בניגוד להוראות, נדגמו מקרים שלא הוצגה תעודת כשרות בתוקף.

דגימת מזון

198. במדגם של 4 בדיקות מעבדה שהביקורת יזמה וערכה לבחינת בקטריות במזון נמצא, כי בבדיקה אחת הספירה הכללית של החיידקים גבוהה מאוד והתוצאה אינה משביעה רצון. בדיקת איכות המזון אמורה להיות תקינה לחלוטין.

מנות לילדים בעלי רגישויות ואלרגיות

199. נושא רגישויות ואלרגיה אינו מטופל בקפדנות מספקת למרות רגישות וחשיבות העניין.
- א. נדגמו מקרים בהם בטופס ההרשמה המובנה לרישום להזנה בבתי ספר, ההורה לא מילא את הסעיף העוסק ברגישות למזון. הנ"ל עלול לחשוף את התלמיד ואת בית הספר לבעיות עתידיות.
 - ב. בבתי ספר לחינוך מיוחד לא נמצא טופס מובנה העוסק בהזנה ובהחתמת ההורים על נושא אלרגיות מזון של ילדיהם.
200. באחד המקרים בהם נכחה הביקורת הגיש מורה לתלמיד לחם למרות היות התלמיד חולה במחלת צליאק. מהמקרה עולה שאין למורים רשימת הנחיות מסודרת, ואחריותם לנושא המזון הינה מקרית, בהתאם לשעת השיעור שתואמת למועד שנקבע לארוחה. במקרה אחר, בבית ספר אחר, סופקה לתלמיד מנה מיוחדת בשל רגישות לצליאק למרות שלא התקבל אישור דיאטנית בכתב על טופס ייעודי כנדרש.
201. בכל מוסדות החינוך שנבדקו תפריט המזון לא היה חתום ע"י דיאטנית מוסמכת כנדרש בהנחיות. בנוסף התפריט שאמור להיות תלוי במוסד במקום בולט, בחלק מהמוסדות לא נמצא כלל.
202. בצהרונים המתנהלים במוסדות החינוך ברחבי העיר קיימים ילדים רבים עם אלרגיה למזון "מסכנת חיים". במקרים אלה הוצמדו לילדים סייעות בשעות הלימודים הרגילות במימון משרד החינוך. הביקורת נוכחה, כי סייעות כאמור לא היו בשעת פעילות הצהרון בניגוד להנחיות משרד הכלכלה לגבי צהרונים. נמסר, כי מדובר בהנחיה חדשה של משרד הכלכלה ששולבה במהלך שנת הלימודים והעירייה פועלת להבנת המשמעות הכספית ואופן היישום טרם סוכם סופית.

זמני הגעה ורישומם

203. ההוראה לרישום שעת כניסה ויציאה של כל רכב או מבקר, אינה מבוצעת כלל בנושא הכנסת המזון לבית הספר שנבדקו, בניגוד להנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך.
204. זמני ההגעה של המזון למוסדות החינוך אינם עומדים בחלק מהמקרים בתקן הנדרש. בעוד שעל פי הוראות חוזר מנכ"ל משרד החינוך המזון אמור להגיע 45 דקות לפני מועד הארוחה. בפועל מגיע המזון שעות רבות לפני מועד הארוחה בין 4 - 5 שעות. לא תמיד נשמר המזון באזור סגור ומתאים עד לזמן הארוחה. חוסר הקפדה בזמנים ובמיקום עלול לפגום באיכות המזון.

פיקוח

205. לא מתקיים פיקוח של גורם עירוני על אופן התנהלות מערך ההזנה בצהרונים הפועלים במוסדות חינוך של העירייה והמופעלים על ידי מחלקת גני ילדים (יש לציין, שחברת יובל חינוך מבצעת פיקוח ובקרה שוטפת לגבי 70 הצהרונים מתוך ה- 383 הקיימים).
206. לגבי פעולות פיקוח ובקרה המבוצעות על ידי המחלקה לרווחה חינוכית בבתי ספר במסגרת יום לימודים ארוך – אין תיעוד של הפיקוח והבקרה בטופס בקרה ייעודי.

ווטרינר הרשות

207. ווטרינר הרשות אינו מבצע פעולות בקרה ופיקוח למרות שבחוזר מנכ"ל הוא נדרש לכך. לטענת הווטרינר העירוני התקבלה הנחיה מהשירות המשפטי בשנת 2013 לפיה הוא אינו אמור לבצע ביקורת שוטפת במועדוניות בנושא ההזנה והוא אינו מחויב להוראות משרד החינוך אלא להוראות משרד הבריאות בלבד. סגנית ליועץ המשפטי של העירייה מסרה לביקורת, כי הוראות חוזרי מנכ"ל משרד החינוך ומשרד הבריאות חלים על שעות הלימוד הרשמיות במוסדות חינוך ולא על צהרונים במוסדות חינוך לאחר שעות הלימוד הרגילות (למעט בדרום העיר).
208. לדעת הביקורת, בדומה למסקנות מבקר המדינה, צהרונים הפועלים ומפוקחים על ידי העירייה המתנהלים במוסדות חינוך של העירייה (בכלל זה הרישום לצהרון מבוצע במשרדי העירייה) - מחייב התאמת הפעילות להוראות חוזרי מנכ"ל הקיימות המקפידות על תזונה ואורך פעילות נכון ומפוקח במוסדות חינוך.
209. יודגש כי מבקר המדינה קובע, כי לעירייה יש אחריות מלאה לפיקוח וניהול כל שכן שהצהרונים מתנהלים במוסדות חינוך של העירייה ונחזים על ידי התושבים כפעילות של העירייה.
210. כלי רכב המשנע מזון שנכנס לתחומי העיר חייב לעבור לבדיקה בתחנה של הווטרינר העירוני (בדיקת משנה). בפועל נמצא בבדיקת הניירת במשרדי הווטרינר, כי רק חלק מחברות המספקות מזון עוברות לבדיקה במתחם הווטרינר. יתר חברות המזון המספקות מנות אוכל לבתי הספר וגני הילדים כלל לא עוברות לביצוע בדיקות משנה, בניגוד להוראות. כמו כן נמצא כי בבית הספר וגני הילדים לא נדרשים חברות הקייטרינג להציג תעודת מעבר ואף לא באופן מדגמי. דבר זה מייצר חוסר בקרה ופיקוח מינימלי בנושא.

סקר שביעות רצון

211. העובדה שלא נערך באופן סדיר סקר שביעות רצון הורים תלמידים, גורמת לאי שימוש בכלי מידע ובקרה חשוב.

זמני ארוחה והתנהלות במהלך ארוחה

212. מקרים בהם אין שעת ארוחה קבועה. הארוחה משולבת כחלק ממהלך השיעור ונקבעת ע"י המורה שמעביר את השיעור (אם בכלל לקיים ארוחה בשיעור ואם כן, בתחילת השיעור או בסוף השיעור). כתוצאה, מורים מעדיפים לדחות את שעת הארוחה לשיעור הבא אחריהם. נצפה מקרה בו בחלק מהכיתות, בעיקר הנמוכות, קיום הארוחה נדחה לשעת הלימוד האחרונה וילדים אכלו בפועל סביב השעה 14:00. הילדים העידו בפני הביקורת כי הם רעבים ועייפים. הארוחה התנהלה על ספרי ומחברות הלימוד במהלך השיעור.

213. לדעת הביקורת, העובדה שהארוחה מתבצעת במהלך השיעור כמטלה לא רצויה למורה שמעביר את השיעור באותה עת, מורידה ופוגמת בערך של הארוחה ובמשמעות הבריאותית והחינוכית שלה. לאחר סיום הארוחה השיעור נמשך ללא אוורור הכיתה מריחות המזון ופינוי מידי של השאריות מהפח, דבר שאינו נעים ואינו תורם להמשך לימודים פורה ורציני.

214. הביקורת סבורה שניתן היה לבצע את הארוחה בזמן מופרד בין צלצולים המיועד למטרה זו (נצפה בבתי ספר אחרים ביעילות ונעימות גבוהה) וכן במידת האפשר להקצות מקום מרכזי לארוחה, כך שלא תעשה בכיתת הלימודים (חדר/מתחם נפרד).

215. מקרים בהם מספר מנות האוכל שהתקבלו ביום לימודים היה נמוך ממספר התלמידים הזכאים והכמות שהוזמנה, יוצרים אנדרלמוסיה וחוסר שקט בארגון הארוחות לתלמידים.

216. נמצאו מקרים בהם לא הונחו פלייסמנטים לתלמידים על השולחנות. במקרים אלה, הילדים אכלו על גבי השולחנות המלוכלכים המשמשים להנחת ספרים ומחברות, דבר שמייצר חוסר כבוד להתנהלות הארוחה ולכללי אסתטיקה והיגיינה.

217. הביקורת נוכחה, כי לעיתים לא מתבצעת הקפדה על שטיפת ידיים של הילדים לפני תחילת הארוחה, בניגוד להנחיות. נציין, ילדים בגלאים נמוכים משחקים פעמים רבות בחול ומשחקי חצר והדבר אינו הגייני.

218. הגשת המזון בגני ילדים שנדרש שתתבצע ע"י הצוות עם כפפות חד פעמיות אינה מתבצעת באופן זה. בבדיקות מעבדה של משטחי עבודה וידי הצוות התוצאות היו גבוליות ונרשמה הערה שאינן נקיים דיין.

השמדת מזון

219. נמצאו מקרים בהם "מגשיות" מזון בגני ילדים ובבתי ספר נשמרו מספר ימים במקרר גן הילדים ובמקרים אחרים שאריות מזון הוצאו מתחום הגן החוצה ונמסרו לאנשים שונים, בניגוד להנחיות משרד הבריאות ומשרד החינוך. התנהלות זו בניגוד להוראות עלולה ליצור ולהטיל אחריות לקלקול אפשרי של המזון על המוסד החינוכי.

בדיקת טמפרטורת המזון ואיכות המזון

220. טמפרטורת המזון במקרים שנבדקו על ידי הביקורת ובביקורות שנעשו ע"י חברת יובל חינוך, נמצאה שאינה מתאימה. במקרים רבים טמפרטורת הבשר הייתה נמוכה באופן משמעותי מזו הנדרשת. דבר זה יכול לגרום להצטברות מהירה של חיידקים ולהגשת מזון שאינו עומד בסטנדרטים הבריאותיים ועומד בניגוד לקריטריונים שנקבעו.

מדיניות הזנה ביום לימודים ארוך

221. חוק ארוחה יומית לתלמיד קובע כי בגן חובה ובבתי ספר יסודיים שהוחל בהם יום לימודים ארוך תסופק ארוחה לילדים. בפועל הדבר אינו מתבצע בגני ילדים, על פי מדיניות משרד החינוך. למרות שגני הילדים נמצאים בשכונות שיקום ונכללים בתחולת החוק (לעיתים מהווים חלק מבית הספר כחטיבה צעירה) הם אינם ממומנים בשל מגבלות תקציב של משרד החינוך ליישום הוראות החוק. לדעת הביקורת, יש לדרוש ממשרד החינוך יישום הוראות החוק, כל שכן, בגני ילדים בחטיבות צעירות הנמצאים במתחם אחד עם ילדי כיתות א'. במקרה זה, על פי חוק כל הילדים זכאים לארוחה, אך משרד החינוך מתקצב רק את כיתות א', ילדי גני הילדים הנמצאים באותו מתחם מופלים לרעה. חשוב, להעמיק את הבירור בנושא זה עם נציגי משרד החינוך. בנוסף יש לציין, שתלמידי חטיבות ביניים (ז' - יב') שאינם נכללות בהגדרות החוק (זכאות מגן ועד כיתה ו'), מצויים לעיתים פיסית, באותו בית ספר (בית ספר לשכבות גן ועד ח') וכוללים תלמידים מאותם משפחות שבאזורי מצוקה, גם הם לא מקבלים מנה חמה. לדעת הביקורת, יש לתת את הדעת על נושא זה ולאפשר מסגרת מסובסדת גם לילדים הבוגרים.

המלצות

222. במידה ומוטת השליטה והפיקוח על מועדוניות בגני ילדים נשארת באחריות המחלקה לגני ילדים יש להתאים את הצוות המטפל למשימות ולהיקפים. אלטרנטיבה נוספת היא העברת מועדוניות נוספות לפיקוח חברת יובל חינוך.
223. יש לבצע בכל המסגרות בתי ספר, גני ילדים בתי ספר לחינוך מיוחד, כנס פתיחת שנה לעדכוני, הנחיות והבהרות. כמו כן יש לבצע מידי פעם סקר שביעות רצון וללמוד מהממצאים.
224. יש לקבוע בבתי הספר בעל תפקיד שישמש כמרכז נושא ההזנה כפי שנקבע בנוהל וכפי שמורכבות הנושא דורשת. יש להקצות לבעל התפקיד מכסת שעות ייחודיות לטיפול בנושא.
225. נדרשת הנחיה מסודרת בכתב ובע"פ לבתי ספר של חינוך מיוחד באיזה אופן לנהל את נושא ההזנה תוך עדכון בכל הנהלים והחוזרים וכן בנוהלי עירייה בסיסים לביצוע התקשרות עם ספק. מומלץ כי בעל תפקיד במטה המחלקה לחינוך מיוחד יהיה איש קשר לנושא זה.
226. יש לבחון מחדש את כל ההתקשרויות ולראות כי כל המסמכים הנדרשים קיימים. (חוזה, תעודת יצרן, רישיון עסק תעודת כשרות וכדומה).

227. יש לבצע מידי תקופה בדיקות מעבדה להמצאות/אי המצאות חיידקים במזון ולהתריע במידה והתוצאות אינן תקינות. הדבר מתבצע במועד הביקורת ע"י חברת יובל חינוך לגבי הגנים שבאחריותה. אינו מתבצע לגבי הגנים שבפיקוח מחלקת גני ילדים ואינו מתבצע ע"י המחלקה לרווחה חינוכית.
228. יש לרענן ולהדק נוהלי טיפול בילדים עם רגישויות ע"י: החתמת ההורים על טופס ברור ומובנה בצירוף דרישה למסמכים רפואיים, העברת הנחיות לחברת הקייטרינג באמצעות הדיאטנית, הנחיית המורים והורי התלמיד. יש להטמיע את ההוראה של משרד הכלכלה לליווי סייעת בשעות אחר הצהריים לילדים בעלי אלרגיה ולמצוא פתרונות להיבט הכספי המוטל על ההורים.
229. יש לרענן ולפקח בביקורות על נוהלי היגינה שימוש בכפפות חד פעמיות שמירה על ניקיון ידי המטפלים ומשטחי עבודה. שימוש במצעי שולחן, הקפדה על רחיצת ידיים של הילדים לפני כל ארוחה.
230. יש להורות לחברות הקייטרינג על הבאת המזון במרווחי הזמן הנדרשים והתקינים לפני מועד הארוחה, מעבר בתחנת הווטרינר העירוני בעת הכניסה לעיר, רישום שעת כניסה בבית הספר, הנחת המזון במקום מתאים ומוגן. על המוסדות לבצע פיקוח מדגמי על אישורי בדיקה בתחנת מעבר אצל הווטרינר העירוני.
231. יש לייצר אפיקי פיקוח על פעילות חברות הקייטרינג בגני ילדים ובבתי הספר בדומה לפיקוח שמתבצע ע"י חברת יובל חינוך. לדעת הביקורת גם הווטרינר העירוני צריך להיות מעורב בנושא.
232. יש לתת דגש ומחשבה לשעת הארוחה, מיקומה, חשיבותה וערכה החינוכי בבתי הספר. הביקורת ממליצה לייחד זמן לארוחה מחוץ למסגרת השיעור שיוגדר בין שני צלצולים וכן לנסות לאתר בבית הספר מרחב בו ניתן יהיה לאכול במשמרות מחוץ לכותלי הכיתה. יש למנות תורנים לניקוי הכיתה כדי שהמשך יום הלימודים יהיה בסביבה נקייה ומאווררת.
233. על האחראים בגני ילדים ובבתי הספר להקפיד על יישום הנהלים וההנחיה הברורה באשר לאי השארת אוכל מיום ליום במקרר בית הספר או הגן. במידה ואוכל נמסר לנזקקים על בית הספר/ הגן לקבל אישור פורמלי לכך.
234. יש לבחון עם גורמים מקצועיים כיצד לנהוג כאשר מנת הבשר מגיעה לזמן הארוחה בטמפרטורה נמוכה מזו הנדרשת, וכן לבחון דרכים לפתרון.
235. על הנהלת מינהל החינוך לפנות לגורמים במשרד החינוך להבהרה נוספת מדוע גני ילדים בשכונות שיקום אינם זוכים בסבסוד בנושא הזנה למרות הוראות החוק. על הנהלת מינהל החינוך והנהלת העירייה לשקול תמיכה בהזנה בחטיבת ביניים במיוחד אם החטיבה ובית ספר היסודי ממוקמים יחדיו.
236. הביקורת מציינת כי דווח לה לקראת מועד תום הביקורת כי נבדקת אפשרות בעזרת פיילוט " ...רעיון, של בישול מזון ביתי, טרי ובריא, אשר ישונע למועדוניות העירייה. ניהול הפרויקט יתבצע באמצעות המחלקה לגני ילדים."

לתשומת לב:

התייחסויות המבוקרים ואחרים למסקנות והמלצות הביקורת, מצורפות לדוח בפרק הנספחים ומהוות חלק בלתי נפרד מדוח הביקורת. הנספחים להתייחסויות (אם צורפו) שמורים במשרד מבקר העירייה.

נספח ה - התייחסות המחלקה לגני ילדים 4.8.2016.